

OLGIERD FELCZAK

**DOMOSTWA SŁUPOWE NA OSADZIE LUDNOŚCI KULTURY
PUCHARÓW LEJKOWATYCH W BARŁOŻNIE,
GMINA SKÓRCZ, STANOWISKO 9
PROBLEMATYKA BADAŃ NAD WCZESNYM I ŚRODKOWYM
NEOLITEM NA POJEZIERZU STAROGARDZKIM**

I. WSTĘP

Stanowisko nr 9 w Barłoźnie gm. Skórcz, odkryto w wyniku badań powierzchniowych poprzedzających prace wykopaliskowe w ramach pasa autostrady A1. Według numeracji obejmującej teren autostrady A1, zarejestrowane jest ono pod numerem 115. Znajduje się w południowo-wschodniej części Pojezierza Starogardzkiego, 1000 m na północny-wschód od miejscowości Barłówno, między 52 a 53 km odcinka przyszłej autostrady A1. Całość prac wykopaliskowych finansowana była przez Agencję Budowy i Eksploatacji Autostrad w Warszawie. Badaniami archeologicznymi z ramienia Muzeum Archeologicznego w Gdańsku kierował mgr Olgierd Felczak, wspólnie z mgr Zdzisławą Ratajczyk i mgr Marianem Kochanowskim¹. Prace wykopaliskowe trwały od czerwca 2000 roku do grudnia 2002 roku z przerwami na okres zimowy i wiosenny.

Dzięki szerokopłaszczyznowym badaniom wykopaliskowym przebadano obszar o powierzchni ok. 550 arów co umożliwiło w wyjątkowo znacznym stopniu (ok. 70%) rozpoznanie omawianego stanowiska. Wyróżniono dwa zasadnicze horyzonty chronologiczne: osadę kultury pucharów lejkowatych, która jest przedmiotem niniejszego artykułu i osadnictwo datowane na okres lateński – prawdopodobnie schyłkową fazę kultury pomorskiej. Osadzając omawianą osadę w kontekście osadnictwa datowanego na młodszą epokę kamienia, trzeba pokrótce przytoczyć aktualny stan wiedzy w stosunku do okolic Barłówna. Teren ten mieści się w ramach obszaru usytuowanego między dolną Wierzycą z jej dopływami a Wisłą (część wschodnia Pojezierza Starogardzkiego a w ujęciu etnograficznym Środkowo-Wschodnie Kociewie), który objęty jest długofa-

¹ Ponadto w skład ekspedycji wykonującej prace dokumentacyjne wchodził: mgr Joanna Jarzęcka — dok. opisowa i fotograficzna obiektów, pomiary niwelacyjne, Katarzyna Potkańska — dok. rysunkowa obiektów, pomiary niwelacyjne, mgr Andrzej Wędzik — inwentaryzacja artefaktów i próbek.

lowym programem badań archeologicznych. Ma on na celu odtworzenie osadnictwa we wczesnym oraz środkowym neolicie i jest realizowany przez autora niniejszego opracowania. Praktycznie do 1988 r. wiedza o osadnictwie neolitycznym opierała się na kilku stanowiskach kultury pucharów lejkowatych² znanych z badań powierzchniowych oraz dwóch odkrytych przy okazji badań ratowniczych. Mowa tutaj o dwóch osadach KPL znanych ze stanowisk 1 i 5 w Kościelnej Jani gm. Smętowo usytuowanych w promieniu 2 km od Barłóżna³. Ponadto w Barłóżnie stan. 4 i 7⁴ zarejestrowano znaleziska luźnych narzędzi kamiennych, a w Smętowie gm. loco charakterystyczny dla KPL toporek kamienny z guziczkowatym obuchem⁵.

Zdecydowanie duży i dynamiczny postęp nastąpił z chwilą rozpoczęcia prac wykopaliskowych w ramach autostrady A-1. W sumie od 1998 roku do 2002 r. odkryto i przebadano tutaj 5 dużych osad neolitycznych. Na szczególną uwagę zasługują odkrycia, osady kultury ceramiki wstęgowej rytej – Kościelna Jania stan. 13⁶, dwóch osad kultury późnej ceramiki wstęgowej⁷ – Barłóżno stan. 12 i 15⁸ oraz oczywiście osad KPL na stan. 9 i 16 w Barłóżnie. Obecność 5 dużych osad skumulowanych na stosunkowo niewielkim obszarze, można już teraz interpretować jako element większej aglomeracji rozwijającej się na przestrzeni wczesnego i środkowego neolitu w rejonie centralnej części Pojezierza Starogardzkiego. Godzi się podkreślić fakt, że wszystkie wymienione osady charakteryzowały się dużą powierzchnią i w miarę stabilną zabudową, wskazującą na ich dłuższe użytkowanie. Szczególnie cenne jest odkrycie osady kultury ceramiki wstęgowej rytej w Kościelnej Jani, która po znanej wcześniej i szczątkowo zachowanej osadzie tej kultury w Brodach Pomorskich stan. 20 (Felczak O. 1987), stanowi drugie dopiero tego typu znalezisko na Pomorzu Gdańskim. Jednak posiada ono znacznie większą rangę naukową, ponieważ zarejestrowano w tym przypadku dobrze zachowane obiekty nieruchome oraz konstruktywny materiał ceramiczny. Podobnie cenne są odkrycia dwóch osad kultury późnej ceramiki wstęgowej. Stanowisko nr 12 z Barłóżna, które zajmowało powierzchnię ok. 2 ha, posiada specyficzny lokalny wymiar późnej fazy osadnictwa wstęgowego z widocznymi, nałożonymi na siebie elementami z kręgu schyłkowej fazy

² Dalej używany będzie skrót KPL na określenie kultura pucharów lejkowatych.

³ Dane z archiwum Muzeum Archeologicznego w Gdańsku – Teki nr 970 Kościelna Jania.

⁴ Dane z archiwum MAG – Teki nr 930 Barłóżno.

⁵ Dane z archiwum MAG – Teki 1016 Smętowo.

⁶ Osada odkryta w 2002 r. jest obecnie we wstępnym stadium opracowania. Dzięki uprzejmości kierownika badań na tym stanowisku – M. Kochanowskiego, autor artykułu mógł zapoznać się z materiałem ceramicznym pochodzącym z omawianej osady.

⁷ Przez określenie kultura późnej ceramiki wstęgowej (KPCW) należy rozumieć kultury wstęgowe które pojawiły się po kulturze ceramiki wstęgowej rytej w ujęcie zaproponowanym przez L. Czerniaka na terenie Kujaw, (L. Czerniak 1980).

⁸ Wyniki badań ze stan. 12 w Barłóżnie opracował O. Felczak i są obecnie w przygotowaniu do druku. Natomiast materiały ze stan. 15 z Barłóżna znajdują się we wstępnej fazie opracowania przygotowywanego przez kierowniczkę badań Z. Ratajczyk, która umożliwiła autorowi niniejszego artykułu przegląd pozyskanych źródeł archeologicznych.

kultury ceramiki wstępowej kłutej – duży udział fragmentów naczyń zdobionych ornamentem kłutym – a także lendzielsko-polgarskiej. Stanowisko nr 15 z Barłożna charakteryzuje się przede wszystkim, odkryciem trzech długich domostw w kształcie trapezu. Kulturowo według wstępnej oceny autora artykułu, należy je wiązać bardziej z horyzontem lendzielsko-polgarskim a zbliżonym do grupy brzesko-kujawskiej.

Wracając do osady KPL ze stan. nr 9 w Barłożnie, trzeba dodać że koresponduje ono z osadami tej kultury, usytuowanymi między innymi wzdłuż dolnej Wierzycy, której dopływem jest rzeczka Janka stanowiąca bliskie sąsiedztwo stanowisk na terenie Barłożna. W dorzeczu Wierzycy znanych jest kilkadziesiąt osad KPL, będących świadectwem dosyć dynamicznej kolonizacji obszaru Pojezierza Starogardzkiego przez ludność tego horyzontu kulturowego. Większość stanowisk KPL, w klasycznym ujęciu rozwoju kulturowego, wiąże się z fazą wiórecką a przestrzennie z grupą wschodnią. Przebadane wykopaliskowo stanowiska KPL pochodzą z Brodów Pomorskich stan. 20, Rożentala stan. 1 i 3 oraz Pelplina Maciejewa stan. 20.

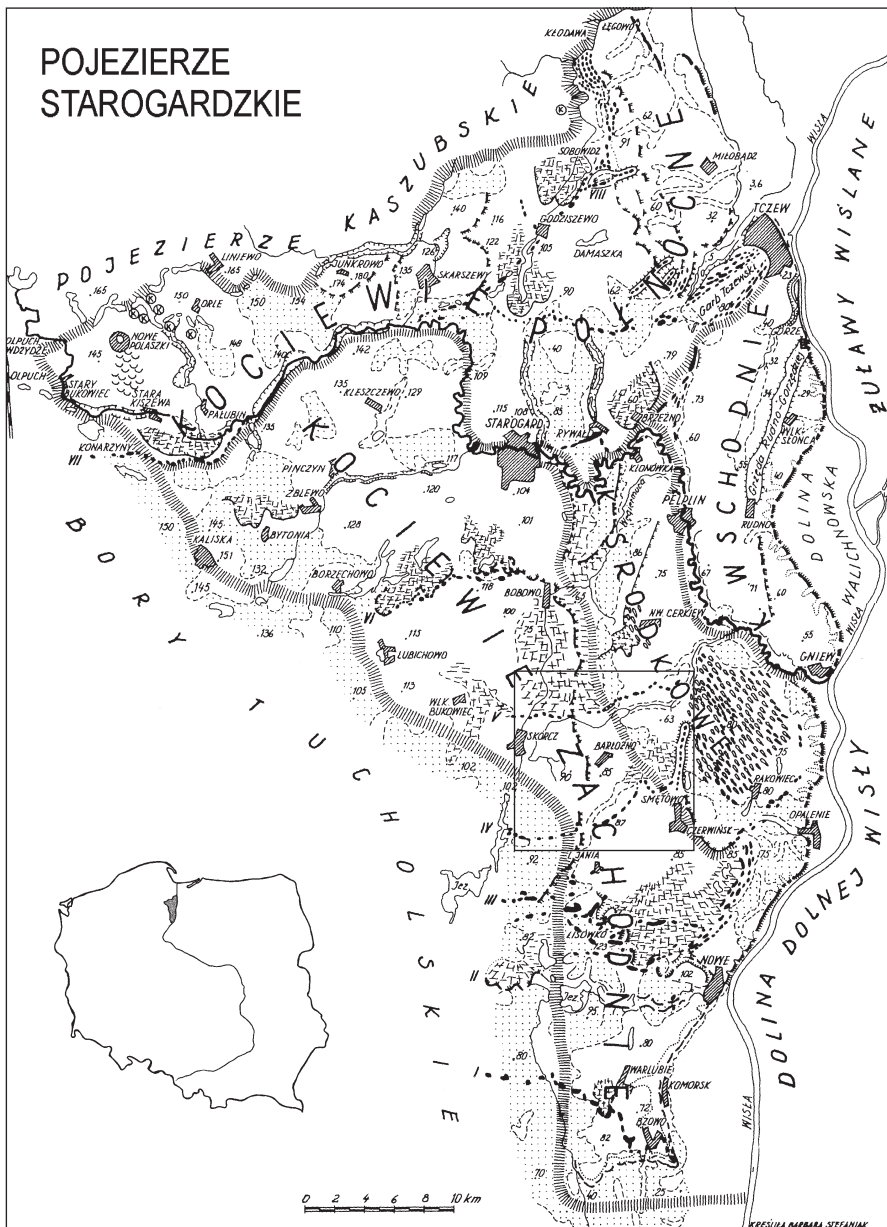
Mając na uwadze wszechstronną analizę wyników badań na stan. nr 9 w Barłożnie podjęto współpracę z dr Ireneuszem Olszakiem z Katedry Geomorfologii i Geologii Czwartorzędu Uniwersytetu Gdańskiego i Prof. M. Latałową oraz dr J. Jarosińską z Pracowni Paleoekologii Archeobotaniki, Katedry Ekologii Roślin Uniwersytetu Gdańskiego. Zaowocowało to już specjalistycznym opracowaniem z zakresu paleogeografii obszaru obejmującego okolice Barłożna w promieniu 10 km (opracowanie I. Olszaka towarzyszące niniejszemu artykułowi). Analiza dotycząca szczątków roślinnych pochodzących z jam, jest aktualnie w początkowym stadium zaawansowania i będzie udostępniona w następnym artykule podsumowującym całość wyników badań.

Prezentowane opracowanie miało wstępny charakter a jego podstawową intencją było przede wszystkim, przedstawienie najbardziej istotnych materiałów dotyczących kwestii zabudowy osady kultury pucharów lejkowatych w Barłożnie, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa naziemnego. Artefakty pozyskane w wyniku badań, zostały zaprezentowane w skrótowej formie z uwypukleniem wytwórczości glinianej w oparciu o próbę najbardziej reprezentatywnego materiału, pozyskanego do końca 2000 roku.

II. LOKALIZACJA STANOWISKA

II.1. POŁOŻENIE STANOWISKA

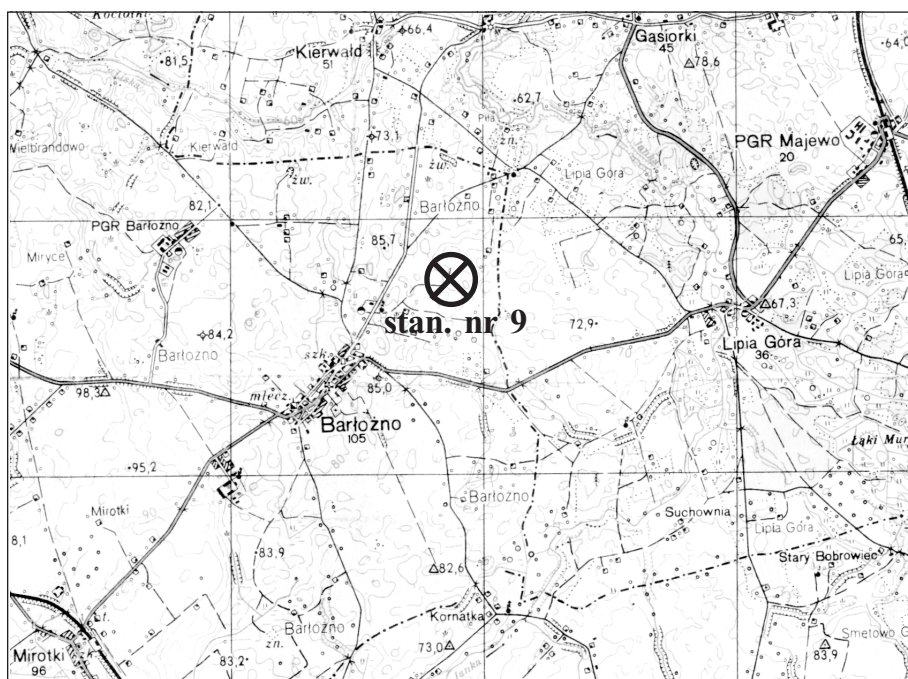
Stanowisko nr 9 położone jest na północny-wschód od wsi Barłożno ok. 800 m na południowy-zachód od rzeczki Janki. Teren osady KPL mieści się w obrębie moreny dennej falistej związanej ze stadiem Świecia zlodowacenia Wisły. Ten fragment Pojezierza Starogardzkiego określany też jako Kociewie środkowe, obniża się w postaci charakterystycznych stopni w kierunku wschodnim i południowo-wschodnim do doliny Wisły. Wymienione stanowisko położone jest na drugim stopniu opadającego terenu. (Patrz opracowanie I. Olszaka – poświęcone fizjografii)

Ryc. 1. Mapa Pojezierza Starogardzkiego z zaznaczonym rejonem Barłówno.

Fig. 1. Map of the Pojezierze Starogardzkie lakeland showing the Barłówno area.

Jego obszar usytuowany jest na rozległym i płaskim wyniesieniu morenowym, które wyraźnie dominuje nad pozostałymi formami terenu w najbliższej okolicy. Zwraca uwagę fakt braku w najbliższym sąsiedztwie dużych zbiorników wodnych. Występują natomiast bezpośrednio przy osadzie tzw. oczka polodowcowe, mogące stanowić dostateczne źródła zaopatrzenia w wodę pradziejowych mieszkańców omawianej osady.

Ryc. 2. *Mapka sytuacyjna stanowiska 9 w Barłożnie.*

Fig. 2. Map of Barłożno site 9.

Obecnie część tychże wytopisk jest zarośnięta i wypełniona osadami organicznymi. Najbliższy płynący ciek wodny to wspomniana wyżej rzeczka Janka wraz z lewym dopływem Liską, będąca jednocześnie dopływem większego cieku wodnego jakim jest Wierzyca. Wydaje się że rzeczka Janka ze względu na zbyt dużą odległość nie mogła być źródłem zaopatrzenia w wodę.

Przypuszczalnie pełniła rolę traktu komunikacyjnego dla ludności neolitycznej, przemieszczającej się w tej części Pojezierza Starogardzkiego.

II.2. UWAGI DOTYCZĄCE STRATYGRAFII

Stratygrafia stanowiska jest umiarkowanie zróżnicowana a zasadniczy trzon utworów geologicznych stanowi glina zwałowa oraz miejscami piaski. Gлина zwałowa jest skałą macierzystą dla występujących tutaj gleb. Dominującym rodzajem gleb są gleby brunatne właściwe, w mniejszym stopniu natomiast gleby brunatne wyługowane. Zaliczają się one do gleb żyznych.

Wymienione gleby stanowią warstwę pierwszą licząc od góry (inaczej warstwę orną) w układzie stratygraficznym na stan. 9 w Barłożnie. Grubość warstwy ornej wynosiła od 35 do 45 cm w zależności od fizjografii terenu. Warstwę drugą podstawową najczęściej stanowiła glina zwałowa, która występowała w przeważającej mierze w północnej i centralnej części stanowiska, a więc na terenie osady kultury pucharów lejkowatych. Sporadycznie pojawiają się pasma piasku droбноziarnistego i średnioziar-

Ryc. 3. Widok z lotu ptaka od północy na stanowiska nr 9 w Barłożnie.

Fig. 3. Aerial view of Barłożno site 9 seen from the north.

nistego lokalnie przykrywające zwartą glinę zwałową. W części południowej stanowiska a szczególnie na skraju zarejestrowano kilkanaście arów gleby wyługowanej (warstwa orna) a pod nią także lżejsze utwory w postaci piasków i żwirów.

Stropy obiektów zalegały z reguły na pograniczu warstwy ornej i podłoża czyli gliny zwałowej bądź piasku drobnoziarnistego, niekiedy też żwirowatego. Obserwacja relacji stratygraficznych między nieruchomymi obiektami pozostawionymi przez ludność KPL, nie wykazała ewentualnych zróżnicowań chronologicznych. Stan zachowania reliktyw zabudowy osady, pozwolił na wydzielenie jednego głównego poziomu osadniczego, złożonego z obiektów i warstw kulturowych. Brak było warstw kulturowych usytuowanych bezpośrednio jedna nad drugą, co mogłoby sugerować istnienie różnych czasowo poziomów osadniczych. Nie stwierdzono także przecinania obiektów starszych przez młodsze. Na całym terenie osady KPL, zachowały się czytelne fragmenty czterech warstw kulturowych o łącznej powierzchni około 1200 m². Zalegały one bezpośrednio pod warstwą orną a miąższość ich wynosiła od 5cm do 40 cm.

III. KATALOG ŹRÓDEŁ

Katalog źródeł przedstawiono w sposób uproszczony w formie tabeli. Dotyczy on obiektów nieruchomych oraz artefaktów KPL odkrytych w 2000 r.

Tabela 1. Barłożno stan. 9. Katalog obiektów kultury pucharów lejkowatych.

Legenda: W rubryce dotyczącej kształtu w rzucie poziomym: E – elipsoidalny K – kolisty, N – nieregularny, O – obły, P – prostokątny.
W rubryce kształt profilu; U – zarys litery „u”, G – nieregularny, N – nieckowaty, P – prostokątny, T – trapezowaty, G – nieregularny, R – trójkątny.

Table 1. Barłożno site 9. Catalogue of archaeological materials.

nr ob. / warstwy	lokali- zacja	funkcja	obiekt złożony	kształt rzutu	kształt przekroju	głębokość cm	niwela- cja	długość	szerokość	wypełnisko	cer.	płw. krz.	gr. polepy	Inne
2	I 12	jama		K	P	21	87,5	81 N/S	76 W/E	piasek lekko gliniasty szaro-brązowy	24	2		
3	I 12	jama		K	N	25	87,48	149 N/S	126 W/E	piasek lekko gliniasty szaro-brązowy	28	5		
4	K 12	jama		O	N	22	87,39	250 N/S	204 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy z węgielkami	37	9	x	
5	K 11/L 11	jama		P	G	10 - 30	87,38	306 N/S	92 W/E	piasek lekko gliniasty rdzawo-brązowy	8	2		
6	J 13	jama ?		N	G	10	86,21	174 N/S	96 W/E	piasek lekko gliniasty brązowy z węgielkami	1			
8	K 14	jama		O	N	6	86,05	80 N/S	36 W/E	piasek gliniasty jasno-brązowy	8	4	1	
9	K 14	jama		O	G	8 - 20	85,56	164 W/E	102 N/S	piasek gliniasty jasno-brązowy z węgielkami	x			
10	K 14	jama		O	G	30	85,5	259 W/E	141 N/S	A - piasek lekko gliniasty szaro- brązowy; B - p.lekko gliniasty brązowy ze spalenizną	3	2	x	
12	L 12	jama		N	G	12	86,85	372 N/S	204 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	51	8		
13	L 12	jama		N	G	10	86,96	122 W/E	118 N/S	piasek gliniasty jasno-brązowy	7	1		
15	L 11/L 12	jama		N	N	30	87	251 W/E	131 N/S	piasek gliniasty rdzawo-brązowy	23	4		
18	M 12	jama		N	G	20	86,75	330 NE/SW	162 NW/SE	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną	11	1		
19	M 13	jama		O	N	19 - 30	86,54	180 NNE/SSW	125 WE	piasek gliniasty szaro-brązowy z polepą	1		1	
20	M 13	jama		O	N	21	86,37	51 W/E	40 N/S	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy	6			
21	L 11	jama		N	G	35	87,38	179 N/S	118 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy	1	2		
22	L 13/M 13	jama		O	N	15	86,57	190 N/S	108 W/E	piasek jasno-szary ze spalenizną	3	2		

c.d. Tab. 1.

nr ob. / warstwy	lokali- zacja	funkcja	obiekt złożony	kształt rzutu	kształt przekroju	głębokość cm	niwela- cja	długość	szerokość	wypełnisko	cer.	płw. krz.	gr. polepy	Inne
23	M 13	jama		O	N	16	86,21	70 W/E	65 N/S	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną	11	4		
23 A	M 13	jama		O	N	10 - 30	86,2	243 WWS/EES	118 N/S	piasek gliniasty ciemno-brązowy	6		1	
24	M 13	jama		N	G	54	86,43	132 W/E	102 N/S	piasek lekko gliniasty szaro-brązowy	5	2	x	grudki byrsztynu
25	M 13	jama		N	N	75	86,5	128 W/E	97 N/S	piasek lekko gliniasty szaro-brązowy	32	6		
26	N 13	słup	dom 1	K	U	40	86,43	30 N/S	30 W/E	piasek gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	17	1		Grot strzały ?
28	N 12	słup		K	N	10	86,55	48 WE	38 NS	piasek gliniasty ciemno-brązowy	1	2		
29	N 12	słup	dom 1	K	U	50	86,57	30 N/S	30 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	2			
31	N 12	słup		K	U	22	86,66	34 N/S	34 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	1	1		
32	N 13/N 14	jama ?		O	G	34	86,16	nieokre- ślone		piasek jasno brązowy	64	16		
33	M 12/M 13	jama		N	N	12 - 30	86,57	149 N/S	124 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	4	1		
36	N 12	jama	dom 1	O	N	10	86,57	28 N/S	28 W/E	piasek lekko gliniasty jasno-szary niejednorodny	2	1		
37	N 12	słup	dom 1	O	N	10	86,53	30 N/S	24 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	2			
38	N 12	słup	dom 1	O	N	10	86,55	27 N/S	27 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	5			
39	N 12	słup	dom 1	O	N	14	86,52	30 N/S	W/E	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	1			
40	N 12	smuga po drewnie	dom 1	P	N	14	86,57	140 N/S	28 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	7			
41	N 12	słup	dom 1	K	U	36	86,5	30 N/S	30 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	3			
42	N 12	słup	dom 1	K	R	14	86,49	24 N/S	20 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	2			
44	N 13	słup	dom 1	K	O	10	86,5	26 N/S	26 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	64			
46	N 12/O 12	jama		N	G	30 - 60	86,52	210 N/S	130 W/E	piasek lekko gliniasty szaro-brązowy ze spalenizną	17	1		
48	O 12	jama		N	N	26	86,52	143 N/S	118 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy z polepą	4		polepa	

49	N 10/O 10	jama		N	N	52	86,76	325 N/S	180 W/E	A - piasek gliniasty ciemno-brązowy; B - piasek gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną i polepą	385	43		półw. kamienny
52	I 14	jama		K	G	20	85,86	44 N/S	44 W/E	piasek gliniasty jasno-brązowy	2			
53	I 14			O	N	50	85,3	159 N/S	88 W/E	piasek gliniasty jasno-brązowy ze spalenizną	1			
54	I 14/I 15			O	N	10	85,04	212 W/E	150 N/S	piasek gliniasty jasno-brązowy ze spalenizną	1	1		
55	H 14/15/ I 14/15			O	N	6	85,5	151 W/E	82 N/S	piasek gliniasty jasno-szary	1	1		
56	M 13			K	W	30	86,52	54 N/S	41 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy z polepą	x		polepa	
57	K 13			O	N	10	86,45	214 N/S	171 W/E	piasek gliniasty jasno-brązowy	1	3		
war.I	O 13/P 13	war. kult.I	war. kult.I	O	G		87,04	1200 N/S	1110 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy miejscami ze spalenizną	x	x		
61	O 12/O 13	jama		O	N	10	86,93	106 WS/NE	74 NW/SE	piasek gliniasty szaro-brązowy	x			
63	N 10	jama ?		N	G	4	87,35	104 W/E	71 N/S	piasek gliniasty szaro-żółty	2			
67	O 11	jama		O	N	5	86,72	191 W/E	138 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy	1			
68	O 11	jama		O	G	10	86,62	178 NNW/SSE	140 NS	piasek gliniasty szaro-brązowy	38	1	1	
69	O 12	słup		K	N	20	86,48	32 N/S	38 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy z polepą	3	1	1	
70	O 12	słup	dom 2	K	N	10	88,28	24 N/S	24 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy z polepą	x		polepa	
71	O 12	słup	dom 2	K	N	5	86,4	30 N/S	30 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy z polepą	x			
72	O 12	słup	dom2	K	U	16	88,28	29 N/S	29 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy z polepą	x			
73	O 12	słup	dom 2	K		16	86,51	30 N/S	30 W/E	piasek gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	x			
74	O 11/12	słup	dom 2	K	N	18	86,43	30 N/S	24 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną	1			
75	O 11/P 11	słup	dom 2	K	U	18	86,48	26 N/S	23 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną	3			
76	P 11	słup	dom 2	K	U	12	86,44	20 N/S	20 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy z polepą	x			

c.d. Tab. 1.

nr ob. / warstwy	lokali- zacja	funkcja	obiekt złożony	kształt rzutu	kształt przekroju	głębokość cm	niwela- cja	długość	szerokość	wypełnisko	cer.	ptw. krz.	gr. polepy	Inne
77	O 11/O 12	jama		O	G	10	86,54	106 NE/WS	92 NW/SE	piasek gliniasty ciemno-brązowy	6	1		
78	O 10/O 11	jama		O	NK	0	86,58	283 NNE/SSW	124 NNW/SSE	piasek gliniasty jasno-szary	52	6	2	
80	P 11	słup	dom 2	K	N	10	86,39	30 N/S	30 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	3			
81	P 11	słup	dom 2	K	U	16	86,34	50 N/S	50 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	12	1	2	
82	P 11	słup	dom 2	K	N	20	86,5	30 N/S	30 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy z polepą	1	1	5	
83	P 12	słup	dom 2	K	N	20	86,42	34 N/S	34 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	x			
84	P 12	słup	dom 2	K	U	28	86,5	36 N/S	36 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy z polepą	1			
85	O 13/P 13	słup	dom 2	K	N	10	86,38	30 N/S	30 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy z polepą	x			
86	P 13	słup	dom 2	K	N	14	86,47	20 N/S	20 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy z polepą	x			
87	P 12	słup	dom 2	K	U	14	86,5	28 N/S	28 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy z polepą	x			
88	P 12	słup	dom 2	K	U	14	86,55	20 N/S	20 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy z polepą	x			
89	P 12	słup	dom 2	K	N	20	86,53	23 N/S	23 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną i polepą	x	1	2	
90	P 12	słup	dom 2	K	N	10	86,52	24 N/S	24 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną i polepą	x			
91	P 12	słup	dom 2	K	N	10	86,51	21 N/S	21 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną i polepą	x			
92	P 11	słup	dom 2	K	N	6	86,49	20 N/S	20 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy	5			
93	P 11	słup	dom 2	K	U	18	86,39	30 N/S	30 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną i polepą	x			
94	P 11	słup	dom 2	K	N	10	86,32	30 N/S	30 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną i polepą	x			
95	P 12	słup	dom 2	K	U	34	86,53	26 N/S	26 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	x	1		

96	P 12	stup	dom 2	K	U	20	86,54	22 N/S	22 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy	1		
97	P 12	stup	dom 2	K	U	10	86,51	22 N/S	22 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	x		
98	P 12	stup	dom 2	K	U	10	86,52	30 N/S	30 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	1		
99	P 12	stup	dom 2	O	N	10	86,48	39 N/S	28 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	x		
100	P 12	jama	dom 2	N	G	37	86,48	202 NW/SE	120 NE/SW	piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną	91	5	1
101	P 11	jama	dom 2	N	G	45	86,36	230 W/E	95 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy niejednorodny	72	9	16
102	P 11		dom 2	K	N	16	86,4	30 N/S	30 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	x		
103	P 12	stup	dom 2	K	N	20	86,44	30 N/S	30 W/E	piasek lekko gliniasty czarny ze spalenizną	x		
104	P 10/P 11	jama		N	G	36	86,24	270 W/E	180 N/S	A - piasek gliniasty szaro-brązowy; B - piasek szaro- żółty; C - piasek ciemno-szary	41	8	45
108	P 10	jama		N	G	8 - 22	86,1	180 W/E	155 N/S	piasek gliniasty ciemno-brązowy niejednorodny	34	3	
109	P 10	stup		K	U		86,23	20 N/S	20 W/E	piasek gliniasty ciemno-brązowy	x		
110	P 10	stup		O	G		86,92	38 N/S	30 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy	4		
115	Q 10	piec		O	G	16	86,46	140 W/E	92 N/S	piasek gliniasty ciemno-brązowy z dużą ilością polepy	15		23
116	Q 11/P 11	jama		O	G	16	86,72	288 N/S	185 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy miejscami czarny	14	1	6
117	Q 11	wybie- rzyisko		N	G	18	86,64	320 W/E	264 N/S	piasek gliniasty żółto-szary ze spalenizną	8		
118	Q 1/P 11	jama		O	G	26	86,91	128 N/S	62 W/E	piasek gliniasty ciemno-szary z węglkami	4	1	
120	Q 12	jama		O	G	10	86,71	62 W/E	44 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy ze spalenizną	3	1	
war.II	S 10/S 11/S12 T/11/T12	war. kult war. kult	war. kult. II	N	G		85,92 - 86,54	2400 W/E	2150 N/S	piasek gliniasty brązowo-szary z drobnymi węglkami	125	15	
126	O 13	stup		K	N	10	87,08	16 N/S	16 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	1		
127	O 13	stup	dom 2	K	U	18	87,07	24 N/S	24 W/E	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	x		
128	P 13	jama		N	G	7	87,08	260W/E	218N/S	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	11	5	
130	P 13	jama		O	R	60	87,11	191 NW/SE	146 NE/SW	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	33	3	5

c.d. Tab. 1.

nr ob. / warstwy	lokali- zacja	funkcja	obiekt złożony	kształt rzutu	kształt przekroju	głębokość cm	niwela- cja	długość	szerokość	wypełnisko	cer.	płw. krz.	gr. polepy	Inne
131	P 13	jama		N	N	22	87,07	221 W/E	183 N/S	piasek gliniasty ciemno-brązowy	31	2	5	
132	P 14	jama		N	U	120	87,01	190 W/E	158 N/S	A - piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną; B - piasek gliniasty czarny ze spalenizną	64	9	8	
133	P 14	jama		N	R	74	87,01	190 N/S	86 W/E	A - piasek gliniasty czarny ze spalenizną; B - piasek gliniasty ciemno-brązowy; C - piasek lekko gliniasty jasno- brązowy	4			
140	S 12	jama		O	G	12 - 30	85,78	324 W/E	122 S/N	piasek gliniasty szaro-brunatny niejednorodny	10	4	2	
142	S 8/S 9	jama		O	N	30	85,13	520 W/E	415 N/S	piasek gliniasty ciemno-szary	2	3		
143	S 11	jama		O	G		85,7	64	43 N/S	piasek gliniasty ciemno-szary	34	5		
144	T 11	jama		E	N	16 - 36	85,21	142 N/S	44 W/E	piasek gliniasty ciemno-szary	8			
149	T 12	jama		K	G	16	85,32	194 NW/SE	120 NE/SW	A - piasek gliniasty jasno-szaro- brązowy; B - piasek gliniasty brązowy ze spalenizną	24	17	polepa	
151	T 13	jama		K	G	10	85,25	66 W/E	54 N/S	A - piasek gliniasty ciemno-brunatno- brązowy niejednorodny; B - piasek sypki jasno-szary	1	1		
152	T 13	jama		N	N	20	85,37	158 W/E	90 N/S	piasek gliniasty ciemno-brunatny z szarymi wtrętami	83	21	1	
157	S 13	jama		O	W	56	85,78	66 N/S	62 W/E	piasek gliniasty ciemno-brunatny ze spalenizną	10	2		
158	R 9	jama		O	N	40	85,52	280 N/W	115 E/S	A - piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy; B - piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną	37	9	10	
159	Q 8	śłup	dom 3	K	N	6	85,61	30 N/S	30 W/E	głina ciemno-brunatna	2			
160	Q 8	śłup	dom 3	O	U	18	85,68	20 N/S	20 W/E	głina ciemno-brunatna	4			
161	Q 8	śłup	dom 3	K	N	6	85,77	30 N/S	30 W/E	głina ciemno-brunatna	x			
162	R 8	śłup	dom 3	K	N	10	85,44	24 N/S	24 W/E	głina ciemno-brunatna	x			
163	R 8	śłup	dom 3	K	U	10	85,56	24 N/S	24 W/E	głina ciemno-brunatna	6			
164	R 8/R 9	śłup	dom 3	K	N	10	85,65	22 N/S	22 W/E	głina ciemno-brunatna	x			
165	R 8	śłup	dom 3?	K	U	17	85,49	22 N/S	22 W/E	głina ciemno-brunatna	x			
166	Q 8/Q 9	jama	dom 3	O	N	42	85,68	186 N/S	154 W/E	głina ciemno-brązowo-brunatna	12	10		

167	R 8/R 9	jama	dom3?	O	N	30	85,55	120 W/E	61 N/S	piasek gliniasty ciemno-brązowy	x			
169	R 8	jama		N	G	40	85,27	500 N/S	270 W/E	głina ciemno-brązowo-szara	30	17		kości zwierzęce
170	R 9	jama		O	N	20	85,71	72 W/E	68 N/S	piasek gliniasty ciemno-brązowy	1	1		
171	R 9/Q 9	jama		N	G	20	85,83	251 NW/SE	90 NE/SW	głina ciemno-brązowa	10	2	8	
174	R 9	jama		N	N	20	85,54	342 N/S	330 W/E	głina szaro-brązowa z domieszką piasku	3	6	1	
175	T 9	jama		N	O	30	85,25	216 N/S	190 W/E	głina szaro-brązowa	8	2		
177	R 7	jama		N	G	22	85,08	164 N/S	83 W/E	głina szaro-brązowa	10		polepa	
178	R 7	skup		O	N	10	85,07	16 N/S	10 W/E	głina szaro-brązowa	10	6	10	
179	Q 7/R 7	jama		P	G	50	85,28	300 N/S	104 W/E	głina szaro-brązowa ze spalenizną	x	x	polepa	
182	P 7/P 8	jama		N	T	28	85,76	175 NS	75 W/E	głina szaro-brązowa	139	26	3	
183	P 7	jama		N	N	22	85,76	172 NNW/SSE	38 WW/S/EN	głina szaro-brązowa z domieszką piasku	31	2	1	
184	O 7	jama		P	N	12	85,85	133 EEN/SSE	61 NNW/SE	głina szaro-brązowa	8	x		
185	P 7	jama		N	W	38	85,55	184 W/E	110 N/S	głina szaro-brązowa	288	18	5	
186	P 9/P 10	jama		N	N	12	86,5	61 N/S	51 W/E	głina szaro-brązowa	10	4	1	
190	P 7	jama		O	N	40	85,78	196 NW/ ES	138 NE/ SW	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	31	5		
191	N 8			O	G	24	86,36	58 W/E	51 N/S	piasek lekko gliniasty ciemno- brązowy ze spalenizną	48	3		
193	Q 8/R 8	jama	dom3	P	NK	25	85,67	60 N/S	24 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	7	1		
war.III - całość	O 5 - O 9, P 5 - P 9, Q 5 - Q 8	war.kult	war. kult III	O	G			4550 W-E	1350 N-S	piasek lekko gliniasty szaro-brązowy	10430	1588	364	2 siekiery kam.; 2 grociki krz.; 2 przędziki
202	U 10	jama		O	N	12	82,99	96 W/E	58 N/S	piasek gliniasty brązowy, niejednorodny	1			
204	O 9/O 10	jama		N	W	38	87,06	406 WS/NE	148 WN/ES	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	18	1		kości zwierzęce
205	O 9/O 10	jama		N	G	26	86,95	296 WE/NS	146 WN/ES	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	16			
207	O 10	jama		O	N	20	87,14	44 W/E	34 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	2			
208	O 8	jama		N	N	16	86,3	130 W/E	95 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy ze spalenizną	x	x	polepa	

c.d. Tab. 1.

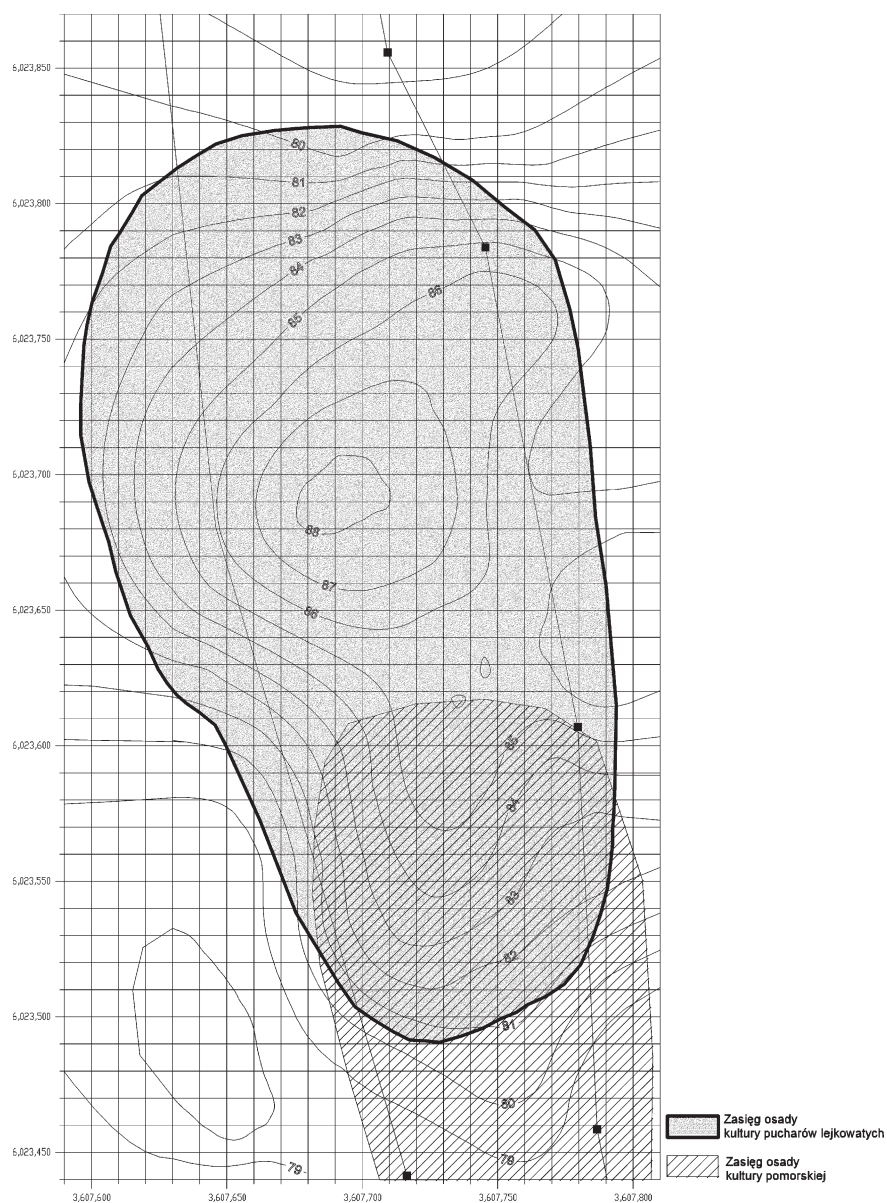
nr ob. / warstwy	lokali- zacja	funkcja	obiekt złożony	kształt rzutu	kształt przekroju	głębokość cm	niwela- cja	długość	szerokość	wypełnisko	cer.	ptw. krz.	gr. polepy	Inne
209	O 8	słup		K	N	22	86,35	40 W/E	32 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy ze spalenizną	6	1		
212	M 9	jama		O	W	70	87,92	102 N/S	90 W/E	A - piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny ze spalenizną; B - piasek gliniasty ciemno-żółty	294	57	15	kości zwierzęce
213	M 10	jama		O	E		88,05	72 N/S	36 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny ze spalenizną	1			
214	M 9	jama		K	P	36	88,14	152 N/S	152 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny ze spalenizną	43	7	9	rozcieracz kamienny
217	P 9	jama		K	NK		86,36	120 N/S	120 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	2	1		
221	L 10/L 11	jama		K	P	30	88,17	84 N/S	84 W/E	A - piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny ze spalenizną; B - piasek gliniasty ciemno-żółty z węglkami	101	9		
222	K 11	słup		O	G	10	87,91	65 W/E	42 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny ze spalenizną	4			
223	K 10	jama		N			88,21	30 N/S	30 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	x			
225	K 9/K 10	jama		N	G		88,2	296 N/S	178 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny ze spalenizną	x			
226	J 11	jama		O	G		98,25	56 W/E	42 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny ze spalenizną	2			
228	J 8	jama		P	G		98,22	125 NE/SW	75 NW/SE	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny ze spalenizną	23	3		
229	I 11	jama		N	N	15	98,09	488 N/S	202 W/E	A - piasek lekko gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną B - piasek lekko gliniasty szaro-brązowy niejednorodny	10	13		
231	Q 11	jama		K	N	30	85,67	220 N/S	148 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny ze spalenizną	1	2		

240	N 9	stup		O		NK	10	87,31	94 W/E	72 N/S	piasek gliniasty ciemno-brązowy ze spalenizną	3			
242	N 8	jama		E		N	10	86,94	46 W/E	32 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	2			
245	J 11	jama		O		N	8	88,22	40 NW/ ES	30 NE/WS	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	x			
247	J 10/J 11/K 10/K 11	jama		O		T	62	88,18	200 N/S	126 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny, miejscami ze spalenizną	14	4	7	
249	J 11	jama		K		N	24	88,2	60 NW/ES	36 NE/ WS	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny ze spalenizną	6	1	1	
252	J 11	jama		N		G	20	88,1	98 W/E	56 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny ze spalenizną i kamieniami	3			
267	I 9	jama		E				87,97	62 WS/EN	52 NW/ES	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	x			
268	M 9	jama		O				87,62	74 N/S	50 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	x	x		
284	I 8	jama		K		N	15	88,33	14 N/S	14 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy	x			
285	O 9/N 9	jama		N		G	16	88,15	90 WN/ES	66 WS/NE	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny	11			półw. kamienny
297	E 10	jama		O		G		85,69	88 N/S	72 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy	x			
300	Q 8	jama		O		U	40	85,76	80 W/E	50 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny z polepą	5		20	
301	Q 7	stup		K		N		85,55	36 N/S	36 W/E	piasek gliniasty szaro-brązowy, niejednorodny z polepą	21		9	
306	P 8	jama		O		R	94	85,97	96 W/E	80 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy ze spalenizną	116	56		
309	H 11	jama		O		G		87,24	NK	NK	piasek gliniasty szaro-brązowy	1	11		
332	P 7			N				86,19	138 W/E	126 N/S	piasek gliniasty szaro-brązowy	1			
336	E 11			O				85,77	112 WS/EN	58 NW/ES	A - piasek gliniasty czarno-brązowy ze spalenizną; B - piasek gliniasty jasno-rdzawy	2	6		

IV. STRUKTURA ZABUDOWY OSIEDLA

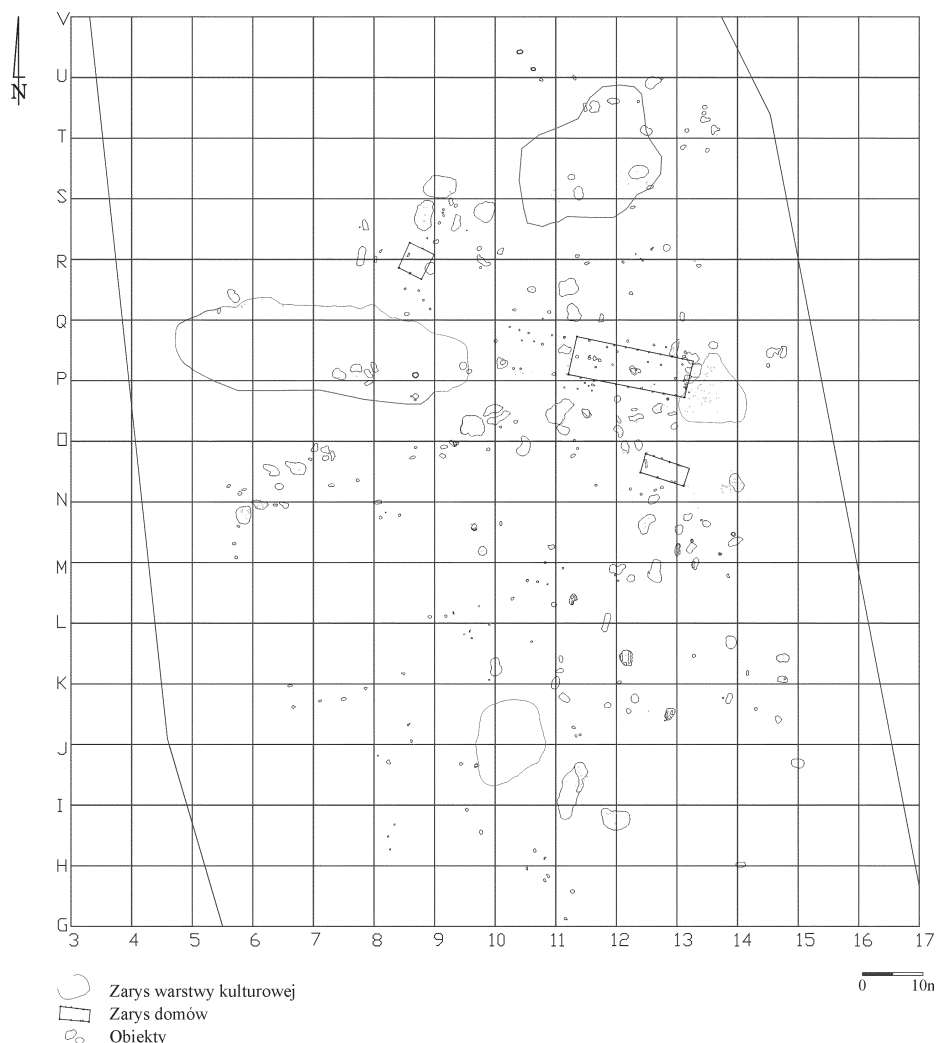
IV.1. UWAGI WSTĘPNE

Dzięki szerokopłaszczyznowym badaniom wykopaliskowym, możliwe było stosunkowo dokładne prześledzenie wszystkich uchwytnych wizualnie pozostałości śladów działalności ludzkiej. Analiza obiektów nieruchomych a w pierwszym rzędzie budowli

Ryc. 4. Barłówno stan. 9. Przypuszczalny zasięg osady KPL.

Fig. 4. Barłówno site 9. Probable extent of the TRB settlement.

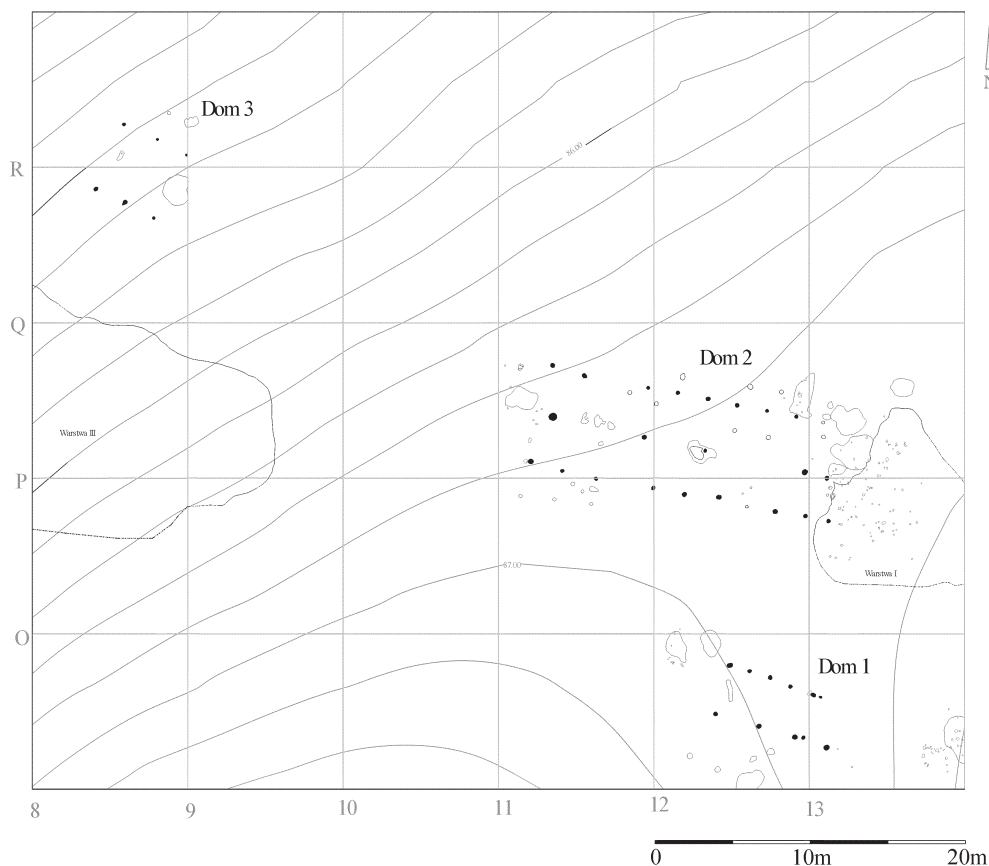

Ryc. 5. Barłożno stan. 9. Plan północnej i centralnej części osady KPL.

Fig. 5. Barłożno site 9. Plan of the north and central sections of the TRB settlement.

naziemnych – domostw słupowych, następnie różnego typu jam gospodarczych i odpadowych, oraz artefaktów, wykazała mocno zróżnicowany, ale jednocześnie wyjątkowo stabilny charakter zabudowy osady. Uwaga ta odnosi się przede wszystkim do obszaru Pomorza Gdańskiego, występowania kultury pucharów lejkowatych. Dotychczas wszystkie przebadane tutaj stanowiska cechowały się prowizoryczną zabudową, raczej szalasowego typu lub bliżej nieokreślonymi lekkimi konstrukcjami drewnianymi (O. Felczak 1984, 1998).

Sprzyjającą sytuacją dla właściwej oceny podstawowych cech struktury zabudowy osiedla neolitycznego oraz niuansów chronologicznych, był fakt, że w przeważającej

Ryc. 6. Barłożno stan. 9.
Centralna część osady KPL z zespołem budowli słupowych.

Fig. 6. Barłożno site 9.
Central section of TRB settlement with group of post-built houses.

części nie zostało ono zniszczone lub zakłócone przez późniejsze osadnictwo. Mianowicie praktycznie cała północna i centralno-północna część stanowiska zajęta była przez osadnictwo KPL pozbawione późniejszych wtężeń kulturowych. Całość osady KPL według bardzo szacunkowych przeliczeń, dokonanych także w oparciu o dyspersję artefaktów na powierzchni stanowiska, mogła wynosić od 300 do 350 arów. Obszar przebadany w ramach pasa przyszłej autostrady A-1 wyniósł 220 arów. Natomiast teren osady kultury pucharów lejkowatych, pozbawiony późniejszego osadnictwa a więc „czysty” kulturowo, zajmował około 150 arów (patrz ryc. 4). Pozostałe 70 arów pokrywało się od południa osady (część centralno-południowa stanowiska) z północnym fragmentem osady datowanej na okres lateński.

Materiał ceramiczny pozyskany z obiektów nieruchomych i warstw kulturowych potwierdził wstępne, ogólne ustalenia chronologiczne, wysunięte w oparciu o relacje

stratygraficzne. Fragmenty ceramiki stanowiące inwentarz elementów zabudowy osady, w postaci jam oraz dołków posłupowych, charakteryzowały się dosyć dużą jednorodnością. Szczególnie było to widoczne w zakresie zdobnictwa na naczyniach. Analiza technologiczno-stylistyczna pozwala wszystkie te obiekty, które posiadały inwentarz umożliwiającą obiektywną weryfikację, łączyć z fazą IIIa KPL (rozdział V).

Należy sądzić, że zarówno dom nr 1 jak i długi dom prostokątny oznaczony nr 2 oraz część towarzyszących jam, mogło być użytkowanych w okresie wyżej wymienionej fazy. Niestety nie można jednoznacznie określić precyzyjnej chronologii dla domu nr 3, ze względu na brak zdobionych fragmentów naczyń glinianych.

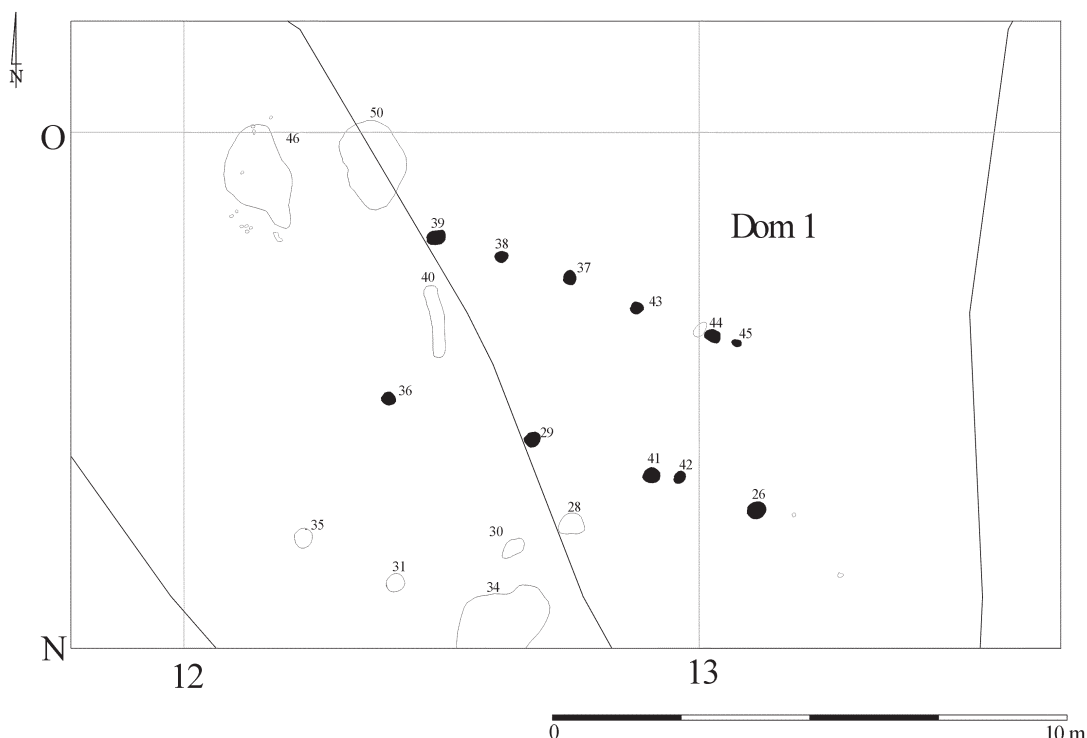
IV.2. BUDOWLE NAZIEMNE

Trzeba podkreślić, szczególną wartość naukowo-poznawczą osady wynikającą z pozyskania niezwykle istotnych danych dotyczących struktury i charakteru zabudowy tego typu osiedli neolitycznych nawet w skali ogólnopolskiej. Wiąże się to z odkryciem tutaj ewidentnych i dobrze zachowanych budowli naziemnych. Udało się je odsłonić w obrębie centrum osady na przestrzeni około 25 arów usytuowanych na płaskiej kulminacji wyniesienia (ryc. 6). Zespół zabudowań składał się z jednego długiego domu słupowego (dom nr 2) oraz dwóch mniejszych domów, także o konstrukcji słupowej. Dom nr 2 sąsiedował od północy z domem nr 1 i znajdował się w odległości ok. 10 m od niego oraz w odległości 20 m na EES od domu nr 3. Przypuszczalnie kilka metrów na zachód od domu nr 2 istniała jeszcze jakaś budowla naziemna, ale fragmentarycznie zachowany układ słupów uniemożliwił jej właściwą interpretację.

IV.2.1. Dom słupowy nr 1

Dom słupowy posiadał kształt prostokątny i był usytuowany na osi W-E z lekkim odchyleniem na północ. Ponieważ jego skraj wschodni uległ częściowej destrukcji, można jedynie na podstawie lepiej zachowanej ściany południowej i odległości między słupami będącymi elementami ścian dłuższych boków, odtworzyć jego pierwotną wielkość (ryc.7). Przypuszczalnie długość dochodziła do ok. 8 m a szerokość do 3,3 m. Powierzchnia całego domostwa mogła przypuszczalnie wahać się w granicach od 26 do 30 m². Słupy miały średnicę od 27 do 30 cm i były pierwotnie oddalone w równych odstępach (ok. 120 cm) – co wynika z obserwacji zachowanych śladów po słupach ściany północnej.

Można także przyjąć bardziej hipotetyczną tezę sugerującą, że dom nr 1 był znacznie większy. Pogląd ten wydaje się potwierdzać obecność dwóch słupów (obiekty nr 35 i 31) które mogły stanowić relikty ściany południowej, stanowiącej fragment konstrukcji długiego prostokątnego domu. Jednak bliższa analiza obiektów wykazała, że oś utworzona ze słupów 35 i 31 nie jest równoległa do osi powstałych z połączenia słupów określających kształt mniejszego domu, które na ryc. 7 oznaczono czarnymi punktami. Wobec tego należy raczej odrzucić koncepcję o natrafieniu tutaj na ślady dużego domu o większej powierzchni.

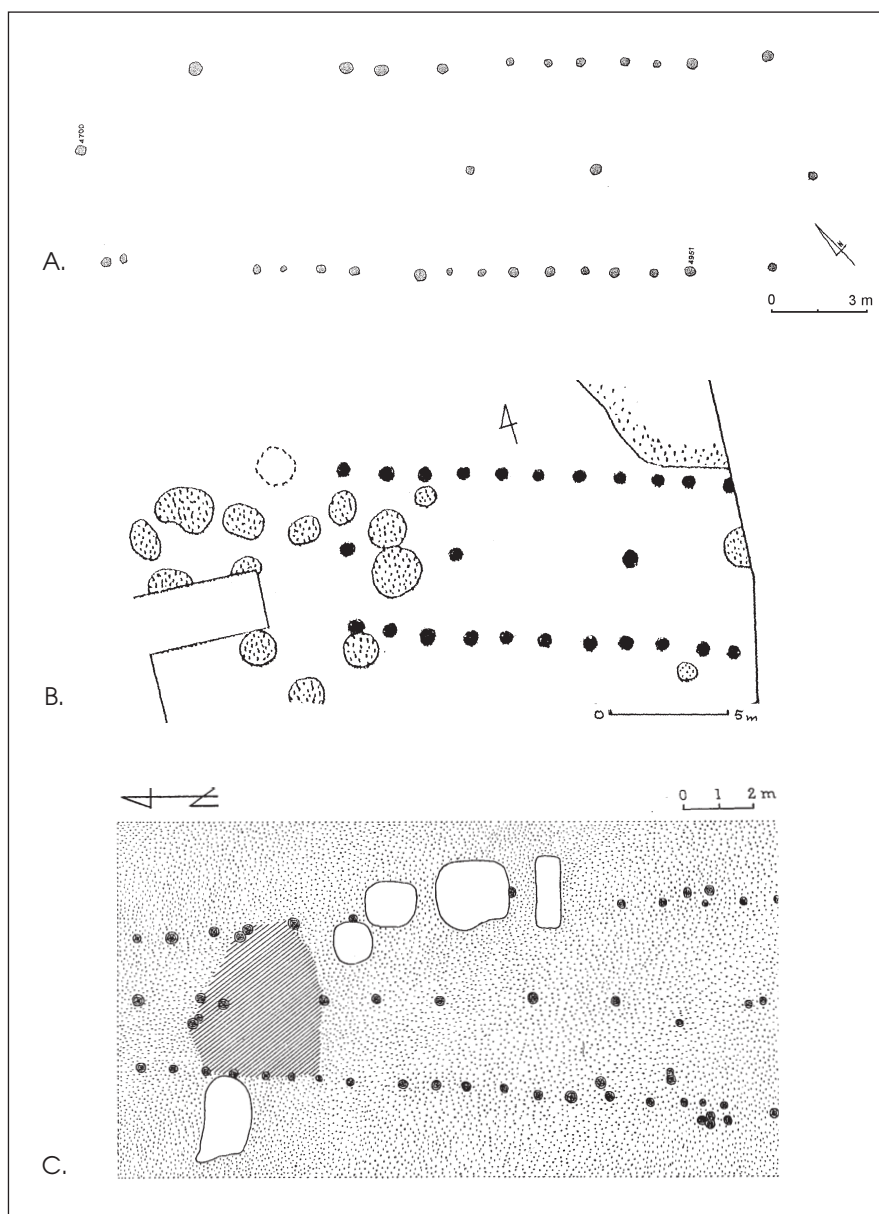
Ryc. 7. Barłożno stan. 9. Plan domu nr 1.

Fig. 7. Barłożno site 9. Plan of house No. 1.

Miedzy poszczególnymi słupami nie było żadnych śladów, które wskazywałyby w jaki sposób zbudowane były ściany. Jedynie wzdłuż ściany zachodniej natrafiono na podłużny zarys, mogący być pozostałością po drewnianej belce (ob. 40). Wewnątrz domu brak było zarówno obiektów w postaci jam lub palenisk jak też warstwy kulturowej. Inwentarz ruchomy pozyskany z dołków po słupach, stanowiły fragmenty ceramiki KPL, uszkodzony grot krzemienisty i półwytwory krzemienne, które odkryto w dołach posłupowych. Dom pełnił przypuszczalnie funkcję mieszkalną, ale jest to jedna z koncepcji, która będzie omówiona przy analizie domu nr 2. Brak było także wewnętrznych podziałów na ewentualnie istniejące oddzielne izby.

IV.2.2. Dom słupowy nr 2

Zasadnicza część domu nr 2 w Barłożnie dochodziła do 18,5 m długości i 6,5 m szerokości. Główna konstrukcja w formie prostokąta, składała się z okrągłych słupów usytuowanych w prawie równych odstępach – wzdłuż osi dłuższych boków (ryc. 9). Prawie ponieważ słupy w części środkowej obu osi tworzących, odpowiednio ściany południową i północną oddalone były od siebie o 1,5 m. Dwa ostatnie słupy w części zachodniej obu osi oddalone były o 2 m. Pomiary wykonywane podczas badań wykazały – biorąc pod uwagę drobne przesunięcia spowodowane destrukcją śladów po słupach

Ryc. 8. Dwa domy słupowe z innych osad KPL oraz jeden z osady KCWK charakteryzujące się podobną konstrukcją.

A – dom z Brežna (Czechy) wg (I. Pleinerowa 1990 s. 258);

B – dom z Niedźwiedzia woj. krakowskie wg (B. Burchard 1977, s. 64);

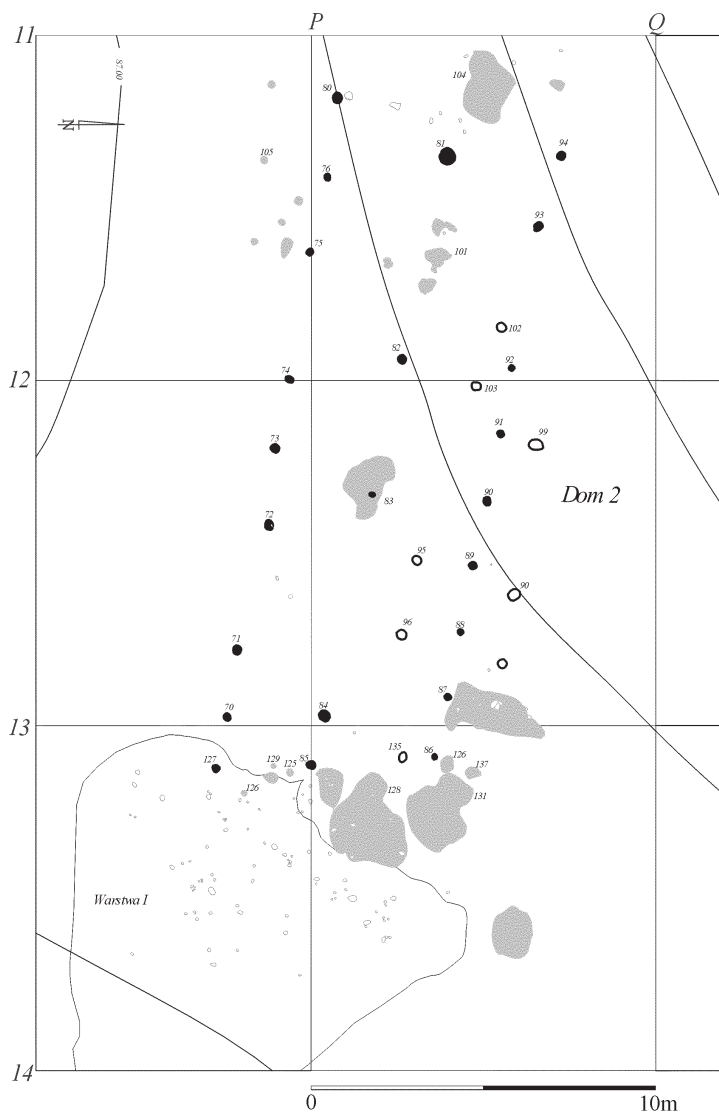
C – dom trapezowaty KCWK z Tomic wg (J. Romanow 1977, s. 44).

Fig. 8. Two post-built houses from other TRB settlements and one from an SBK settlement with similar construction features.

A — house from Brežno (Czech Republic), after I. Pleinerowa 1990, 258;

B — house from Niedźwiedź, Krakowskie Voivodship, after Burchard 1977, 64;

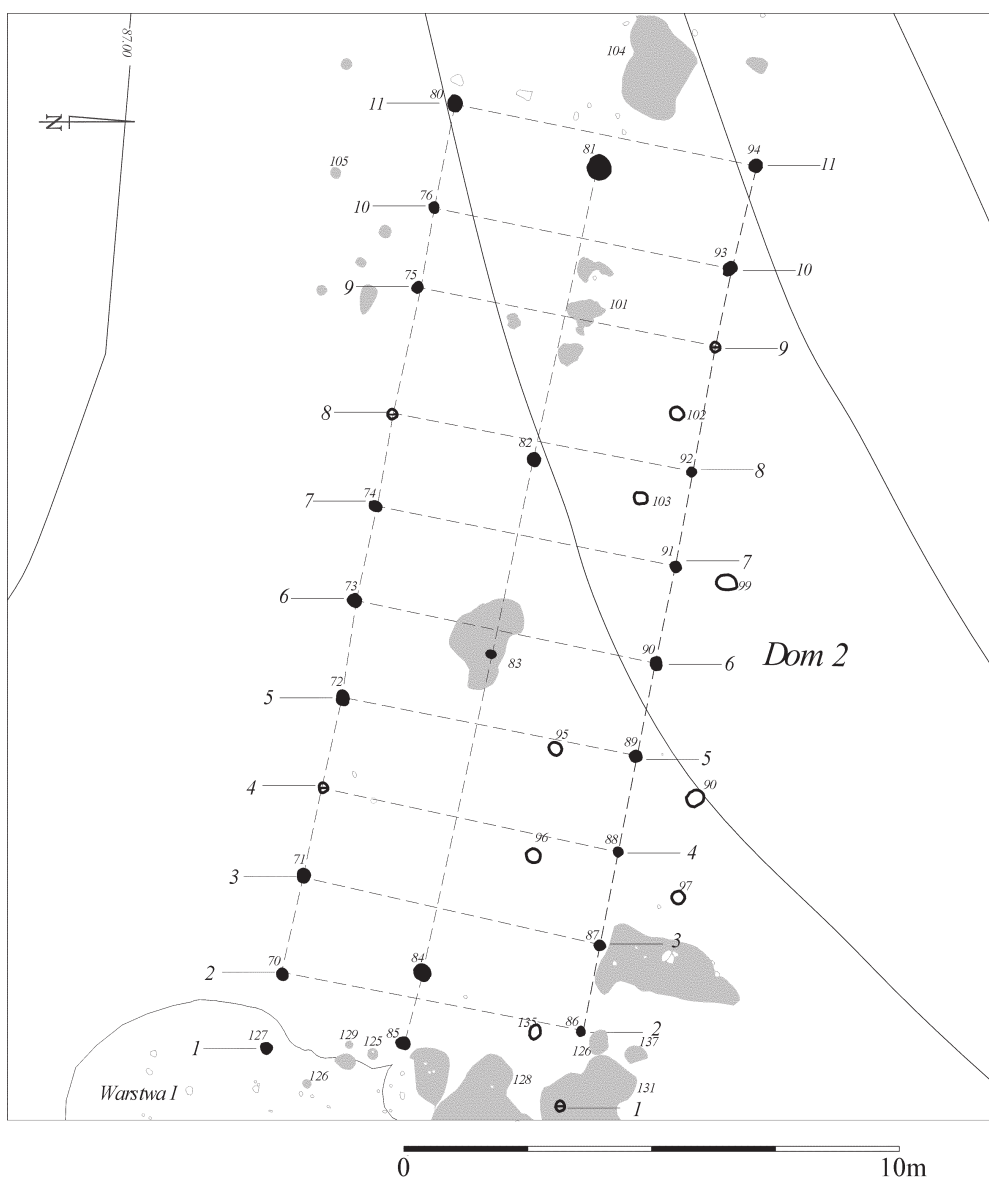
C — Stroke-Ornamented Pottery culture trapezoidal house from Tomic, after Romanow 1977, 44.

Ryc. 9. Barłożno stan.9. Plan długiego domu (dom nr 2).

Fig. 9. Barłożno site 9. Plan of longhouse (house No. 2).

– że zachowane zostały kąty proste między ścianami. Średnica słupów wynosiła od 20 do 30 cm. Natomiast wzdłuż środkowej osi domu znajdowało się 5 większych słupów, które przypuszczalnie wspierały dwuspadowy dach. Ich średnica była większa (od 30 do 50 cm) co jest logiczne, ponieważ musiały być nieco dłuższe i solidniejsze. Należy dodać, że w ramach ściany południowej odkryto 8 a północnej 9 autentycznych śladów po słupach, ale trzeba przyjąć istnienie 10 słupów co wynikało z tzw. „parowania” słupów. Bezpośrednio podczas wykopalisk wykonywane były pomiary między poszczególnymi przeciwległymi słupami z zachowaniem kąta prostego oraz między słupami w jednym rzędzie, tworzącym określoną ścianę domu. Zabieg ten potwierdził że domostwo posia-

Ryc. 10. Barłożno stan.9. Plan długiego domu uzupełnionego o teoretycznie istniejące słupy oraz inne elementy je łączące.

1 – numer słupa wynikający z logicznego układu konstrukcji domostwa.

Fig. 10. Barłożno site 9. Plan of longhouse including theoretically existing posts and other elements linking them.

1 – sequential number of post as suggested by structural layout of house.

dało pierwotnie po 10 słupów tworzących dłuższe ściany (ryc. 10). Przeciwnie słupy tworzące pary, mogły być połączone poziomymi belkami w celu wzmocnienia całości konstrukcji.

Całość budowli została zorientowana na osi wschód- zachód z lekkim odchyleniem na północ – identycznie jak w przypadku wzmiankowanego już domu z Niedźwiedzia (B. Burchard 1977). Wejście mogło być usytuowane od wschodniej ściany szczytowej o czym może świadczyć dodatkowe zadaszenie, tworzące tzw. podcień. Na tego typu założenie wskazuje obecność słupa nr 127 w ramach rzędu stanowiącego ścianę południową, który jest pierwszym słupem ale oddalonym w mniejszej odległości niż pozostałe tworzące zasadniczą konstrukcję. Ponadto słup nr 85 będący pierwszym w środkowej osi wspierającej dach, koresponduje konstrukcyjnie ze słupem 127 i potwierdza istnienie swobodnego podcienia. Wprawdzie stwierdzono brak odpowiednika słupa 127 w ścianie N, ale mógł on ulec destrukcji w wyniku późniejszego użytkowania tej części osady. Jedną z niewiadomych jest kwestia materiału, użytego do budowy ścian domu w ramach przestrzeni między słupami, ponieważ nie zachowały się żadne pozostałości po nim. Należy sądzić iż mógł to być rodzaj plecionki wykonanej z gałęzi, drobnego chrustu lub innego materiału. Dosyć szczegółowe rozważania na ten temat ujęte zostały ostatnio w opracowaniu poświęconym budownictwie KPL (A. Kulczycka-Leciejewiczowa 2002b). Zdaniem autorki w budowlach słupowych mogła być stosowana technika łątkowa lub plecionkowa.

Zwraca uwagę także fakt, że kształt domu odczytano jedynie na podstawie usytuowania poszczególnych słupów względem siebie. Trudno jest więc stwierdzić czy był on pierwotnie chociażby lekko zagłębiony w ziemi. Brak typowej warstwy użytkowej o charakterze gospodarczym, wskazuje raczej na mieszkalny charakter omawianego domostwa. Nie stwierdzono jednak żadnych ewidentnych śladów, dzielących całe założenie na mniejsze pomieszczenia. Owszem w obrębie domostwa znajdowały się słupy – oznaczone numerami 95, 96, 102, 103 – ale nie tworzyły one sensownego układu. Biorąc pod uwagę możliwość istnienia podziałów pionowych, można jednak przyjąć hipotezę o funkcjonowaniu swobodnego piętra podwieszonego pod dachem. Natomiast wymienione słupy 95 i 96 mogły stanowić elementy wspierające tego typu konstrukcję na której znajdowały się miejsca do spania i wypoczynku. Można sądzić także, iż wymienione słupy spełniały inną funkcję a mianowicie, podtrzymywały dach po ewentualnych naprawach lub związane były ze starszą lub późniejszą zabudową naziemną. We wnętrzu domu liczącego powyżej 120 m² powierzchni mieściły się dwie jamy, raczej nawiązujące do wyżej wymienionej funkcji obiektu. Ich inwentarz stanowiły fragmenty naczyń glinianych KPL oraz niewielkie ilości półwytworów krzemiennych i grudki polepy.

Dom słupowy nr 2 dalej określany przez autora jako długi dom, jest wyjątkowo rzadką budowlą w budownictwie ludności kultury pucharów lejkowatych, w przeciwieństwie do społeczeństw związanych z kręgiem kultur naddunajskich, gdzie mieścił się on niewątpliwie w określonym kanonie, jeżeli chodzi o generalnie pojętą formę i wielkość konstrukcji (A. Kulczycka-Leciejewiczowa 1993). Dotychczas odkryto jedno tego typu domostwo na terenie Polski tj. w woj. krakowskim w miejscowości Niedźwiedź. (B. Burchard 1977, s.59-81) Chodzi w tym przypadku szczególnie o wielkość i kształt omawianego domu powiązaną z konstrukcją słupową, która znacznie odbiega od budowli

Tabela 2. Szczegółowe dane metryczne domu nr 2. Symbole i oznaczenia korespondują z ryc. 10.

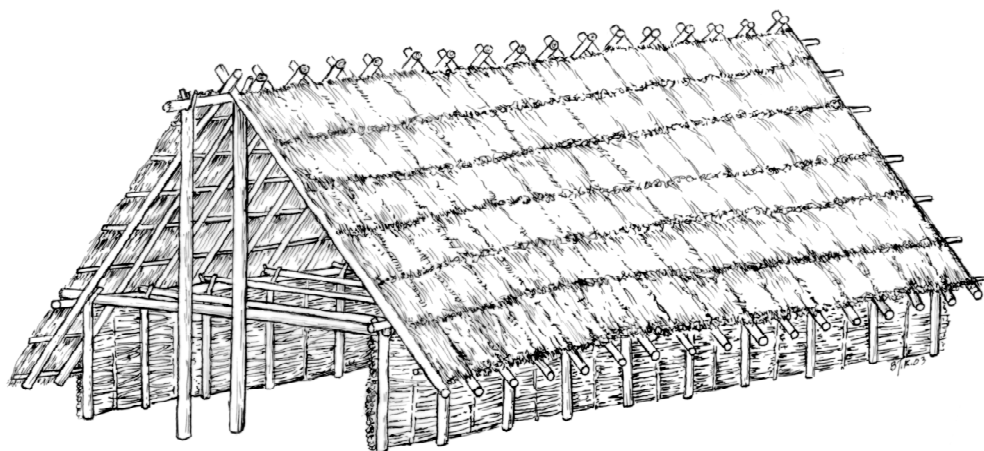
Table 2. Detailed measurements of house No. 2. For legend see Fig. 10.

Nr obiektu	Lokalizacja - nr ara	Funkcja obiektu	Nr kolejny słupa zachowanego /nr teoretyczny słupa wynikający z konstrukcji	Opis relacji słupów (ściana i funkcja)	Kształt rzutu	Kształt przekroju	Długość	Szerokość	Średnica
127	O 13	Słup	1/1	Południowa podcień	K	C			24
70	O 12	Słup	2/2	Południowa konstrukcja gł.	K	C			24
71	O 12	Słup	3/3	Południowa konstrukcja gł.	K	N			30
72	O 12	Słup	4/5	Południowa konstrukcja gł.	K	C			30
73	O 12	Słup	5/6	Południowa konstrukcja gł.	K	C			30
74	O 11/ 12	Słup	6/7	Południowa konstrukcja gł.	K	N	30 NS	24WE	
75	O 11/P 11	Słup	7/9	Południowa konstrukcja gł.	K	C	26 NS	23 WE	
76	P 11	Słup	8/10	Południowa konstrukcja gł.	K	C			20
80	P 11	Słup	9/11	Południowa konstrukcja gł.	K	N			30
81	P 11	Słup	5/5	Środkowa konstrukcja dachu	K	C			50
82	P 11	Słup	4/4	Środkowa konstrukcja dachu	K	N			30
83	P 12	Słup	3/3	Środkowa konstrukcja dachu	K	N			34
84	P 12	Słup	2/2	Środkowa konstrukcja dachu	K	C			36
85	O 13/P 13	Słup	1/1	Środkowa konstrukcja dachu	K	N			30
86	P 13	Słup	1/2	Północna konstrukcja główna	K	N			20
87	P 12	Słup	2/3	Północna konstrukcja gł.	K	C			28
88	P 12	Słup	3/4	Północna konstrukcja gł.	K	C			20
89	P 12	Słup	4/5	Północna konstrukcja gł.	K	N			23
90	P 12	Słup	5/6	Północna konstrukcja gł.	K	N			24
91	P 12	Słup	6/7	Północna konstrukcja gł.	K	N			21
92	P 11	Słup	7/8	Północna konstrukcja gł.	K	N			20
93	P 11	Słup	8/10	Północna konstrukcja gł.	K	C			30
94	P 11	Słup	9/11	Północna konstrukcja gł.	K	N			30
95	P 12	Słup	-	Śł. dodatkowy wewnątrz konstrukcji	K	C			26
96	P 12	Słup	-	Śł. dodatkowy wewnątrz konstrukcji	K	C			22
97	P 12	Słup	-	Śł. dodatkowy na zewnątrz konstrukcji	K	N			22
98	P 12	Słup	-	Śł. dodatkowy na zewnątrz konstrukcji	K	C			30
99	P 12	Słup	-	Śł. dodatkowy na zewnątrz konstrukcji	K	N	39 NS	28 WE	
100	P 12	Jama	-	Jama wewnątrz konstrukcji	O	G	202 NW-SE	120 NE-SW	
101	P 11	Jama	-	Jama wewnątrz konstrukcji	N	G	230 WE	95 NS	
102	P 11	Słup	-	Śł. dodatkowy wewnątrz konstrukcji	K	N			30
103	P 12	Słup	-	Śł. dodatkowy wewnątrz konstrukcji	K	N			30

znanych w obrębie KPL (A.Kulczycka-Leciejewiczowa 1993, s.125-131). Także jeszcze jeden bardzo zbliżony pod względem konstrukcyjnym dom, odkryto na terenie Czech w Breźnie (J. Pleinerowa 1990 s.257-258). Szczególnie dotyczy to relacji w układzie między słupami wspierającymi dach a słupami tworzącymi ściany boczne. Jednakże długi dom z Breźna różnił się nieco większą długością i orientacją na osi NW-SE a ponadto posiadał więcej słupów rozmieszczonych blisko siebie. Dodatkową bardzo istotną odmiennością w kontekście nadbudowy ideologiczno-wierzeniowej były trzy groby szkieletowe odkryte w jego wnętrzu (ryc.8).

Należy jednak podkreślić, że dotychczasowy stan badań w zakresie wiedzy o budownictwie KPL wykazuje, iż typowa chata mieszkalna zbliżona była do kwadratu lub lekko wydłużonego prostokąta o powierzchni wynoszącej z reguły od 16m² do 30m² (A. Kulczycka-Leciejewiczowa 1993, s.126-128). Wyjątkiem odbiegającym od reguły, była też długa chata z Zarębowa gm. której powierzchnia dochodziła do 90 m². Jednak niejasna jest do końca jej konstrukcja słupowa. Ponieważ kształt zarysu został ustalony na podstawie wypełniska złożonego z warstwy polepy (Wiślański 1979 s. 203). Ponadto domostwa posiadające powierzchnię około 100 m² lub większą zarejestrowano jeszcze w Poganicach gm. Potegowo (J. Wierzbicki 1995) i Podgaju gm. Aleksandrów Kujawski (L. Czerniak, A. Kośko 1993).

Zastanawia brak palenisk lub pieców i dziwnie „laboratoryjny” charakter wnętrza całego domu, który stoi w opozycji do potężnej warstwy kulturowej odkrytej bezpośrednio przed ścianą krótką wschodnią czyli wejściem. Oprócz tego że świadczy to o wykonywaniu przez mieszkańców osady zajęć gospodarczych poza domami, nasuwa także sugestię o istnieniu w dolnej partii domu jakiejś warstwy izolacyjnej, która jednakże uległa całkowitej destrukcji. Oddzielałaby ona paleniska i inne obiekty mieszkalne od ziemi, tworząc rodzaj podłogi i dlatego być może brak w trakcie wykopalisk archeologicznych ich pozostałości. Nieco innym wariantem tego założenia jest przypuszczenie,

Ryc. 11. Barłożno stan. 9. Próba rekonstrukcji długiego domu wg O. Felczaka.

Fig. 11. Barłożno site 9. Reconstruction of longhouse by O. Felczak.

że całe domostwo a więc także podłoga umieszczona była nad ziemią, a odkryte słupy są pozostałością po skomplikowanej konstrukcji umożliwiającej stabilność takiego domu słupowego. Powyższe kontrowersyjne hipotezy odnoszą się także do pozostałych dwóch domostw ze stanowiska nr 9 w Barłożnie. Ostateczna jednak odpowiedź na pytania postawione powyżej pozostanie w sferze domysłów.

Także do końca nie wyjaśniony zostanie faktyczny szczegółowy kształt konstrukcji i całego wyglądu interesującego nas długiego domostwa. Koncepcje dotyczące rozwiązań konstrukcyjnych długich domostw kultury ceramiki wstęgowej kłutej (J. Romanow 1977), mogą być dobrym materiałem porównawczym dla domu z Barłożna. J. Romanow omawiając powyższe zagadnienie, wydzielił 2 odmiany trapezowatych długich domów. Dom z Barłożna mógł być pod względem myśli konstrukcyjnej zbliżony do odmiany drugiej według autora tego podziału. Przykładem takim może być dom nr 1 z Tomic stan.1 (Patrz ryc. 8). Wzmiankowana odmiana związana była z domostwami dwunawowymi o zarysach wyznaczonych pojedynczymi rzędami słupów. Uznając szczegółowy opis werbalny za zbędny i zbyt skomplikowany, przedstawiono poniżej próbę rekonstrukcji długiego domu z Barłożna (ryc 11), opierającą się w dużej mierze na formule konstrukcyjnej zaproponowanej przez J. Romanowa.

IV.2.3 Dom nr 3

Zarys domu słupowego nr 3 był bardzo zbliżony do kwadratu a jego minimalnie dłuższy bok o kierunku SW-NE wynosił 4,8 m. Krótszy bok o kierunku NW-SE liczył 4,3 m długości.

Powierzchnia dochodziła do około 21 m². Całość konstrukcji oparta była na 6 naprzemianległych słupach tworzących wyżej wymieniony kształt zbliżony do lekko wydłużonego kwadratu. Średnica słupów była mniejsza od tych z domostwa nr 2 i wynosiła od 20 do 25 cm.

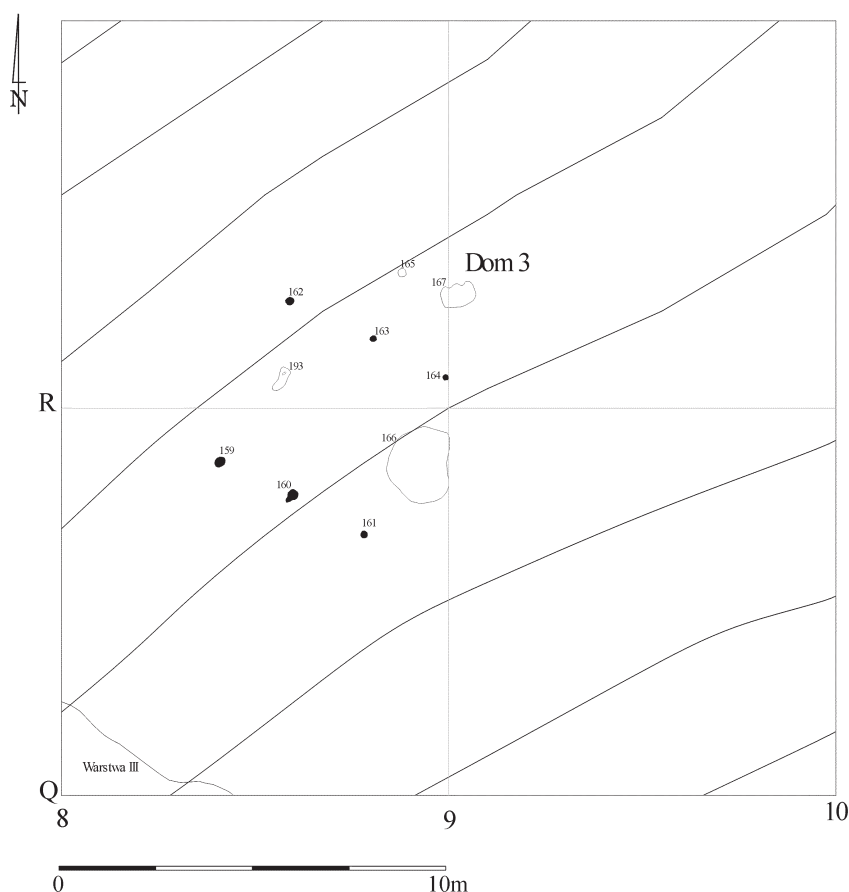
Badania w ramach wnętrza omawianego obiektu, nie wykazały obecności słupów w części środkowej, które sugerowałyby istnienie dwuspadowego dachu. Można w tej sytuacji przyjąć, iż był to typ płaskiego zadaszenia. Podobnie jak w przypadku poprzednich dwóch domostw, zauważalny był brak zarysu zagłębienia oraz poziomu użytkowego. Odkryto jednak mniejszą jamę w części zachodniej (ob.193) o wymiarach 70x30 cm oraz większą jamę o wymiarach 210x160 cm (ob.166), usytuowaną na pograniczu wschodniego skraju domu – co może sugerować, że tam znajdowało się wejście do niego (ryc.12). Inwentarz ruchomy wymienionych obiektów stanowiła ceramika KPL i półwytwory krzemienne.

IV.3. INNE OBIEKTY NIERUCHOME

Oprócz omawianych dużych budowli słupowych, na osadzie w Barłożnie nie odkryto żadnych obiektów mieszkalnych pokaźnych rozmiarów a określanych jako ziemianki lub półziemianki. Najbardziej typowymi obiektami były jamy charakteryzujące się różnorodnymi funkcjami. Wielkość ich wahała się od 0,30 m² do 5 m² powierzchni. Najczęściej

spotykanymi jamami z uwagi na kształt w rzucie poziomym i profil wypełniska, są obiekty zbliżone do koła z przekrojem nieckowatym (48) i obłe z przekrojem nieckowatym (43). Znaczny udział stanowią jamy posiadające zarówno w rzucie poziomym jak i w profilu kształt nieregularny (37) oraz zarys obły i wypełnisko nieregularne (30). Faktyczne przeznaczenie wymienionych wyżej jam było bardzo trudne do ustalenia. Prawdopodobnie pełniły różnorodne funkcje w zależności od okresu użytkowania.

Na uwagę zasługują jamy o kształtach workowatych lub trapezowatych w przekroju a dochodzących do ok. 1 m głębokości. Można je interpretować jako małe spiżarnie lub jamy do przechowywania nieokreślonych wytworów. Jednym z takich obiektów była między innymi jama nr 1212, gdzie odkryto duże ilości ceramiki pochodzące z kilku naczyń. Pełniejsza funkcjonalna interpretacja jam będzie możliwa po wykonaniu analizy ich zawartości pod kątem szczątków organicznych. Dlatego też ostateczną i wszechstronną analizę tego typu obiektów przedstawię w następnym opracowaniu podsumowującym całość badań wykopaliskowych.

Ryc. 12. Barłożno stan. 9. Plan domu nr 3.

Fig. 12. Barłożno site 9. Plan of house No. 3.

IV.4. WNIOSKI DOTYCZĄCE STRUKTURY ZABUDOWY OSADY

Obserwacja układu domostw naziemnych i towarzyszących im obiektom, pozwoliła na wysunięcie kilku spostrzeżeń. Teren zajęty przez wymienione 3 domy o bardzo prawdopodobnej funkcji mieszkalnej, stanowił niewątpliwie centrum osady. Interpretację taką nasuwa obecność właśnie tego typu stabilnych założeń o konstrukcji słupowej oraz największe zagęszczenie różnorodnych jam w tym rejonie. Ponadto występowanie dwóch dużych warstw kulturowych o miąższości dochodzącej do 40 cm i powierzchni łącznej około 650 m² potwierdza tę koncepcję. Pierwsza warstwa o powierzchni ok. 100 m² znajdowała się bezpośrednio przed wejściem do długiego domu. Stanowiła ona wraz z jamami w jej obrębie, pozostałość po różnego typu urządzeniach gospodarczych. Oprócz dużej ilości fragmentów ceramiki odkryto tutaj także półwytwory i odpady krzemienne mogące być świadectwem istnienia pracowni krzemieniarskiej. Druga rozległa warstwa kulturowa o powierzchni 550 m² usytuowana była 20 m na zachód od zachodniej ściany domu nr 2 i około 5-7 m na południe od domu nr 3. Zawierała także duże ilości ceramiki, półwytworów krzemiennych i fragmenty przedmiotów kamiennych. Odkryto również przeszliki gliniane, sugerujące istnienie w tym miejscu być może warsztatu tkackiego.

Oceniając przedstawiony układ obiektów i warstw można sądzić, że mieszkańcy osady stosowali wyraźny podział na pomieszczenia mieszkalne i te służące do zajęć gospodarczych a usytuowane na zewnątrz domostw. Należy przyjąć, że część jam gospodarczych posiadała prowizoryczne zadaszenie, które ze względu na małą trwałość uległo całkowitej destrukcji. Poza terenem stanowiącym centrum osady, zarejestrowano wyłącznie jamy i warstwy kulturowe o mniejszej miąższości oraz znacznie skromniejszym udziale artefaktów. Nie natrafiono tutaj już na stabilną słupową zabudowę.

V. ANALIZA ARTEFAKTÓW

V.1. UWAGI OGÓLNE

Zasadniczą część artefaktów pozyskanych w wyniku badań ratowniczych na terenie stanowiska 9 w Barłożnie stanowiła ceramika. Dominował tutaj materiał ceramiczny w postaci wielu drobnych fragmentów ceramiki oraz nielicznych większych fragmentów naczyń. Mimo tej sytuacji dokonano szczegółowego opracowania klasyfikacji technologicznej i ornamentacyjnej wybranej próby ceramiki. Odniesieniem do wykonania tego zabiegu był system technologiczny, oraz klasyfikacja zdobnictwa dotycząca ceramiki z wczesnego i środkowego neolitu dla Pojezierza Starogardzkiego opracowana przez Olgierda Felczaka⁹. (patrz tabela nr 3 i 4)

⁹ Obie klasyfikacje dotyczące ceramiki zostały utworzone w oparciu o analizę ceramiki z osad neolitycznych na terenie Pojezierza Starogardzkiego. Zasadnicza ich konstrukcja i idea została opracowana na bazie taksonomii stosowanych przez Zespół Badań Kujaw (A. Koško, A. Prinke 1977, L. Czerniak 1980, A. Koško 1981). Jednakże autor niniejszego artykułu dokonał modyfikacji z uwagi na lokalny wymiar badanego materiału w celu stworzenia uniwersalnego modelu analizy ceramiki dla wczesnego i środkowego

W określeniu fazy rozwoju KPL na omawianej osadzie, pomogły oprócz szczegółowej analizy technologiczno-zdobniczej, także częściowe rekonstrukcje określonych form naczyń. Niestety mało istotnymi uzupełnieniem był materiał krzemienno-kamienno-krzemiany w ramach którego dominowały półwytwory oraz odpady. Charakterystyczne jest w przypadku artefaktów kultury pucharów lejkowatych, że wyżej wymieniony materiał krzemienno-krzemiany stanowił zaledwie ok. 10 procent całości zarejestrowanych artefaktów. Omawiając w dużym skrócie cechy wytwórczości krzemiennej trzeba wyróżnić kilka podstawowych cech. Głównym surowcem wykorzystywanym do obróbki był miejscowy bałtycki krzemień narzutowy w dwóch odmianach. Pierwsza to krzemień bałtycki kremowy barwy czarnej lub granatowej i krzemień pomorski określany także jako jaskółczy chlebek, posiadający żółtą barwę. Stanowił on prawie 100% surowca używanego do produkcji narzędzi krzemienno-krzemianych. Jego cechą był niewielki rozmiar konkracji, co w dużym stopniu determinowało charakter techniki obróbki. Dominowała uniwersalna technika łuszczeniowa praktykowana także na innych stanowiskach KPL z terenu Pojezierza Starogardzkiego (Felczak 1998). Konkludując to zagadnienie, należy zauważyć dużą mobilność ludności KPL, która łatwo przystosowywała się do lokalnych warunków jeżeli chodzi o możliwości wytwarzania produktów z miejscowych surowców.

Pozostałe znaleziska pochodzenia antropogenicznego odkryte na stanowisku 9 to: polepa z jam zasobowych, słupów i pieców, węgielki drzewne, kości zwierzęce i relikty nasion.

V.2. ANALIZA CERAMIKI

V.2.1. Technologia

Technologia ceramiki kultury pucharów lejkowatych ze stanowiska nr 9 w Barłóżnie w dużym stopniu koresponduje z materiałami z innych osad tej kultury na obszarze Pojezierza Starogardzkiego (Osady KPL: Brody Pomorskie stan 20, Pelplin Maciejewo stan. 20, Rożental stan. 1 i stan. 3, Gnieszewo stan. 5) (Felczak 1984, 1998). W podobnym stopniu z niewielkimi już jednak różnicami, zbliżona jest także do ceramiki z terenu Kujaw. Charakteryzuje się swoistym konserwatyzmem i hermetycznością jeżeli chodzi o recepturę i rodzaj zabiegów, które miały doprowadzić do wytworzenia określonego rodzaju tworzywa glinianego. Mowa tutaj o rodzaju i wielkości domieszki, strukturze przełomu oraz grubości ścianki. W zakresie tych globalnie ujętych cech, zauważalna jest dominacja jednostek technologicznych (j.tech.) 1a i 1b w ramach grupy A (tabela 3 i 5) w stosunku do pozostałych grup. Generalnie i w sposób bardziej opisowy można stwierdzić, iż jest to ceramika charakteryzująca się dosyć zwartym przełomem najczęściej z tendencją do granulacji i domieszką bardzo drobnoziarnistego piasku, który w znacznym stopniu stanowił naturalny składnik gliny – czyli był niekiedy domieszką

neolitu na Pomorzu Gdańskim. Szczegółowe omówienie tych taksonomii znajdzie się w przygotowywanym obecnie obszernym opracowaniu poświęconym neolitycznym artefaktom glinianym z terenu Pojezierza Starogardzkiego.

Tabela 3. *System technologiczny ceramiki KPCW i KPL dla Pojezierza Starogardzkiego.*

Table 3. *Technological traits of late Linear and TRB culture pottery in the Starogard Lakeland.*

X - cecha dominująca

x - cecha wyraźna

o - cecha śladowa

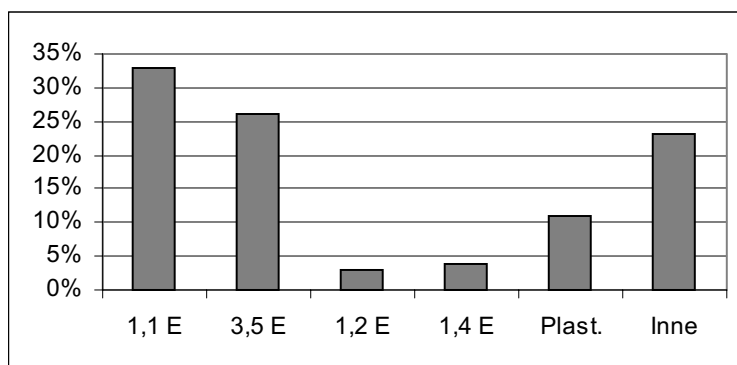
grupa zabiegów	Ops cech technologicznych	Symb.	G r u p y t e c h n o l o g i c z n e														
			A					B			C		D	E	F		
			J e d n o s t k i t e c h n o l o g i c z n e														
			1	1,1	1,2	1a	1b	2	3	4	5	6	7	8	9		
rodzaj domieszki	Piasek	P	X	X	X	X	X	x	X	x	x	X	x	x	x		
	Tłuczeń biały lub szary	Tb						X	X	o	X	X	X				
	Tłuczeń różowy	Tr											o				
	Tłuczeń ceramiczny	Tc					x				x						
	Musze	Ms												X			
	Roślinna	R													X		
	Mika	M						o	x	X		x	o				
wielkość domieszki	mikro nieintencjonalna	dn	X	X	X	X	x	x		x	x						
	drobnoziarnista (0,5-08) mm	db				o	X	X	X	X	o	x	o				
	średnioziarnista (0,8-1,2) mm	dś						o		o	X	X	x	x	X		
	gruboziarnista (1,2-2,5) mm	dg											X	X	x		
struktura przełomu	zwarta - jednolita		X	X	X	x	o	X									
	tendencja do granulacji					X	X		X	X	X	X	X				
	niejednolita											x	x	X	X		
twardość powierzchni	duża		X	X	X												
	średnia			x	x	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
	mała					x	x										
grubość ścianek	I (od. 0,2-0,6) cm	I	X			x	o	X	x	X	o	x					
	II (od 0,6-1,0) cm	II			X	X	X	x	X	X	X	X	X	X	X		
	III (od 1,0 >) cm	III		X		o	o		o			o	x		x		

Tabela 4. Charakterystyka elementów zdobniczych ceramiki neolitycznej na Pojezierzu Starogardzkim.

Wytuszczonym drukiem zaznaczono elementy zdobnicze występujące na stan. 9 w Barłźnie.

Table 4. Characteristics of decorative elements used on Neolithic pottery in the Starogard Lakeland.

Symbol	Forma	Technika wykonania									
		A	B	C	D	E	F	G	H	J	K
1.1	ślupek długi, pionowy	1.1A	1.1B	1.1C	1.1D	1.1E	1.1F	1.1G	1.1H	1.1J	1.1K
1.1.1	ślupek długi, pionowy, podwójny	1.1.1A	1.1.1B	1.1.1C	1.1.1D	1.1.1E	1.1.1F	1.1.1G	1.1.1H	1.1.1J	1.1.1K
1.1.2	ślupek długi, nieregularny	1.1.2A	1.1.2B	1.1.2C	1.1.2D	1.1.2E	1.1.2F	1.1.2G	1.1.2H	1.1.2J	1.1.2K
1.2	ślupek długi, pochyły	1.2A	1.2B	1.2C	1.2D	1.2E	1.2F	1.2G	1.2H	1.2J	1.2K
1.3	ślupek długi, poziomy	1.3A	1.3B	1.3C	1.3D	1.3E	1.3F	1.3G	1.3H	1.3J	1.3K
1.4	ślupek krótki, pionowy	1.4A	1.4B	1.4C	1.4D	1.4E	1.4F	1.4G	1.4H	1.4J	1.4K
1.4.1	ślupek krótki, pionowy, podwójny	1.4.1A	1.4.1B	1.4.1C	1.4.1D	1.4.1E	1.4.1F	1.4.1G	1.4.1H	1.4.1J	1.4.1K
1.5	ślupek krótki, poziomy	1.5A	1.5B	1.5C	1.5D	1.5E	1.5F	1.5G	1.5H	1.5J	1.5K
1.6	ślupek krótki, pochyły	1.6A	1.6B	1.6C	1.6D	1.6E	1.6F	1.6G	1.6H	1.6J	1.6K
2.1	punkt obły	2.1A	2.1B	2.1C	2.1D	2.1E	2.1F	2.1G	2.1H	2.1J	2.1K
2.2	punkt kolisty	2.2A	2.2B	2.2C	2.2D	2.2E	2.2F	2.2G	2.2H	2.2J	2.2K
2.3	punkt trójkątny	2.3A	2.3B	2.3C	2.3D	2.3E	2.3F	2.3G	2.3H	2.3J	2.3K
3.1	kał pojedynczy poz.	3.1A	3.1B	3.1C	3.1D	3.1E	3.1F	3.1G	3.1H	3.1J	3.1K
3.2	kał pojedynczy pion.	3.2A	3.2B	3.2C	3.2D	3.2E	3.2F	3.2G	3.2H	3.2J	3.2K
3.3	kał poj. wsuwany poz	3.3A	3.3B	3.3C	3.3D	3.3E	3.3F	3.3G	3.3H	3.3J	3.3K
3.4	kałpoj. wsuwany pion	3.4A	3.4B	3.4C	3.4D	3.4E	3.4F	3.4G	3.4H	3.4J	3.4K
3.5	kał ciągły (zygzak)	3.5A	3.5B	3.5C	3.5D	3.5E	3.5F	3.5G	3.5H	3.5J	3.5K
4.1	łuczek poziomy	4.1A	4.1B	4.1C	4.1D	4.1E	4.1F	4.1G	4.1H	4.1J	4.1K
4.1.1	łuczek poziomy, nacinany	4.1.1A	4.1.1B	4.1.1C	4.1.1D	4.1.1E	4.1.1F	4.1.1G	4.1.1H	4.1.1J	4.1.1K
4.2	łuczek pionowy	4.2A	4.2B	4.2C	4.2D	4.2E	4.2F	4.2G	4.2H	4.2J	4.2K
5.1	linia ciąg. pozioma	5.1A	5.1B	5.1C	5.1D	5.1E	5.1F	5.1G	5.1H	5.1J	5.1K
5.1.1	linia ciąg. pozioma, podwójna	5.1.1A	5.1.1B	5.1.1C	5.1.1D	5.1.1E	5.1.1F	5.1.1G	5.1.1H	5.1.1J	5.1.1K
5.2	linia ciąg. pionowa	5.2A	5.2B	5.2C	5.2D	5.2E	5.2F	5.2G	5.2H	5.2J	5.2K
5.2.1	linia ciąg. pionowa, podwójna	5.2.1A	5.2.1B	5.2.1C	5.2.1D	5.2.1E	5.2.1F	5.2.1G	5.2.1H	5.2.1J	5.2.1K
5.3	linia ciąg. ukośna	5.3A	5.3B	5.3C	5.3D	5.3E	5.3F	5.3G	5.3H	5.3J	5.3K
5.3.1	linia ciąg. ukośna, podwójna	5.3.1A	5.3.1B	5.3.1C	5.3.1D	5.3.1E	5.3.1F	5.3.1G	5.3.1H	5.3.1J	5.3.1K
5.4	linia ciąg. falista	5.4A	5.4B	5.4C	5.4D	5.4E	5.4F	5.4G	5.4H	5.4J	5.4K
5.5	linia przerywana, pozioma	5.5A	5.5B	5.5C	5.5D	5.5E	5.5F	5.5G	5.5H	5.5J	5.5K
5.5.1	linia przerywana, pozioma, podwójna	5.5.1A	5.5.1B	5.5.1C	5.5.1D	5.5.1E	5.5.1F	5.5.1G	5.5.1H	5.5.1J	5.5.1K
5.5.2	linia przerywana, pozioma, potrójna	5.5.2A	5.5.2B	5.5.2C	5.5.2D	5.5.2E	5.5.2F	5.5.2G	5.5.2H	5.5.2J	5.5.2K
5.6	linia przerywana, pionowa	5.6A	5.6B	5.6C	5.6D	5.6E	5.6F	5.6G	5.6H	5.6J	5.6K
5.6.1	linia przerywana, pionowa, podwójna	5.6.1A	5.6.1B	5.6.1C	5.6.1D	5.6.1E	5.6.1F	5.6.1G	5.6.1H	5.6.1J	5.6.1K
5.6.2	linia przerywana, pionowa, potrójna	5.6.2A	5.6.2B	5.6.2C	5.6.2D	5.6.2E	5.6.2F	5.6.2G	5.6.2H	5.6.2J	5.6.2K
5.7	linia przerywana, ukośna	5.7A	5.7B	5.7C	5.7D	5.7E	5.7F	5.7G	5.7H	5.7J	5.7K
5.7.1	linia przerywana, ukośna, podwójna	5.7.1A	5.7.1B	5.7.1C	5.7.1D	5.7.1E	5.7.1F	5.7.1G	5.7.1H	5.7.1J	5.7.1K
6.1	Guzek kolisty	6.1A	6.1B	6.1C	6.1D	6.1E	6.1F	6.1G	6.1H	6.1J	6.1K
6.2	Guzek obły	6.2A	6.2B	6.2C	6.2D	6.2E	6.2F	6.2G	6.2H	6.2J	6.2K
6.3	Guzek trójkątny	6.3A	6.3B	6.3C	6.3D	6.3E	6.3F	6.3G	6.3H	6.3J	6.3K
6.4	Guzek uchwyt	6.4A	6.4B	6.4C	6.4D	6.4E	6.4F	6.4G	6.4H	6.4J	6.4K
7.1	listwa pozioma, wklęsła	7.1A	7.1B	7.1C	7.1D	7.1E	7.1F	7.1G	7.1H	7.1J	7.1K
7.1.1	listwa pozioma, wypukła	7.1.1A	7.1.1B	7.1.1C	7.1.1D	7.1.1E	7.1.1F	7.1.1G	7.1.1H	7.1.1J	7.1.1K
7.2	listwa pionowa, wklęsła	7.2A	7.2B	7.2C	7.2D	7.2E	7.2F	7.2G	7.2H	7.2J	7.2K
7.2.1	listwa pionowa, wypukła	7.2.1A	7.2.1B	7.2.1C	7.2.1D	7.2.1E	7.2.1F	7.2.1G	7.2.1H	7.2.1J	7.2.1K
7.2.2	listwa pionowa, wypukła z nacięciami	7.2.2A	7.2.2B	7.2.2C	7.2.2D	7.2.2E	7.2.2F	7.2.2G	7.2.2H	7.2.2J	7.2.2K
8.1	Drabinka jednoszczelbowa	8.1A	8.1B	8.1C	8.1D	8.1E	8.1F	8.1G	8.1H	8.1J	8.1K
8.2	Drabinka dwuszczelbowa	8.2A	8.2B	8.2C	8.2D	8.2E	8.2F	8.2G	8.2H	8.2J	8.2K
8.3	Ścieg (szybie)	8.3A	8.3B	8.3C	8.3D	8.3E	8.3F	8.3G	8.3H	8.3J	8.3K
9.1	Sieć romboidalna	9.1A	9.1B	9.1C	9.1D	9.1E	9.1F	9.1G	9.1H	9.1J	9.1K
9.2	Sieć prostokątna	9.2A	9.2B	9.2C	9.2D	9.2E	9.2F	9.2G	9.2H	9.2J	9.2K
10.1	łks	10.1A	10.1B	10.1C	10.1D	10.1E	10.1F	10.1G	10.1H	10.1J	10.1K
11.1	Dolek kolisty	11.1A	11.1B	11.1C	11.1D	11.1E	11.1F	11.1G	11.1H	11.1J	11.1K
11.2	Dolek obły	11.2A	11.2B	11.2C	11.2D	11.2E	11.2F	11.2G	11.2H	11.2J	11.2K
11.2.1	Dolek obły z wypełnieniem	11.2.1A	11.2.1B	11.2.1C	11.2.1D	11.2.1E	11.2.1F	11.2.1G	11.2.1H	11.2.1J	11.2.1K
11.3	Dolek pestkowy	11.3A	11.3B	11.3C	11.3D	11.3E	11.3F	11.3G	11.3H	11.3J	11.3K
12.1	Sznur dwudzielny	12.1A	12.1B	12.1C	12.1D	12.1E	12.1F	12.1G	12.1H	12.1J	12.1K
12.2	Sznur trójdzielny	12.2A	12.2B	12.2C	12.2D	12.2E	12.2F	12.2G	12.2H	12.2J	12.2K
13.1	Dziurka	13.1A	13.1B	13.1C	13.1D	13.1E	13.1F	13.1G	13.1H	13.1J	13.1K

Ryc.13. Barłóżno stan.9. Udział procentowy elementów zdobniczych na ceramice KPL. (Oznaczenia symboli według tabeli 4).

Fig. 13. Barłóżno site 9. Percentage of decorative elements used on TRB pottery. (For legend see Table 4).

nieintencjonalną. Dotyczy to szczególnie j.tech. 1a. Istotnym składnikiem jest także komponent w postaci tłuczni ceramicznego. Ta tendencja mieści się w ramach tak zwanej technologii klasycznopucharowej (A. Koško 1981). Dostatecznie, ale znacznie mniej zauważalny jest udział jednostki tech. nr 5 i 6 w grupie C. Powyższa tendencja wyrażona w relacji jednostek tech. 1a,1b do 5,6 jest charakterystyczna dla materiałów ceramicznych ze stan. 9 w Barłóżnie.

V.2.2. Zdobnictwo i morfologia naczyń

Omawiając kwestie zdobnictwa i form naczyń, należy podkreślić jeszcze raz dużą fragmentaryczność zachowanego materiału z osady KPL w Barłóżnie. Fakt ten w znacznym stopniu utrudnił i w praktyce uniemożliwił określenie dostatecznej ilości form naczyń, mogących być podstawą do ustalenia fazy rozwoju KPL na omawianym stanowisku. W oparciu o większe fragmenty, pochodzące w przeważającej mierze z górnych części naczyń, ustalono istnienie takich form jak, duże puchary lejkowate z załomem, niskie pucharki, flaszki z kryzą, naczynia zasobowe z dużą średnicą otworu, przypuszczalnie amfory (sądząc po znalezionych uchach) oraz bliżej nieokreślone garnki. Najwięcej konstruktywnego materiału ceramicznego wniosła analiza zdobnictwa.

Podsumowując wytwórczość ceramiczną z osady KPL w Barłóżnie można podać kilka charakterystycznych cech:

1. Technologia wykonania naczyń w zakresie przygotowania surowca ceramicznego, bazowała na domieszce drobnoziarnistego piasku i niekiedy tłuczni ceramicznego. Ponadto około 80% badanych fragmentów ceramiki należy zaliczyć do średniościennych.
2. Podstawową techniką zdobienia naczyń było odciskanie – ok. 81 %
3. Zdecydowanie dominujące i najczęściej stosowane elementy zdobnicze to słupki i zygzaki w różnych odmianach.
4. Dominujący udział wątków prostych (49%) i także znaczący udział wątków dwuelementowych (39%).

5. Zdobnictwo usytuowane było w 90% w strefie podkrawędnej zewnętrznej a pozostałe w strefie brzuścowej. Charakterystyczny jest jego brak w strefie podkrawędnej wewnętrznej i na uchach.

Powyższe cechy pozwalają na bazie porównań z materiałami pochodzącymi z innych obszarów występowania KPL, ustalić przynajmniej fazę rozwoju tej kultury w przypadku osady z Barłożna. Ostateczne wnioski mogące być podstawą do określenia tych kwestii, muszą być wysuwane z uwzględnieniem lokalnego wymiaru i zjawisk wewnętrznego substratu kulturowego. Jeżeli chodzi o przesłanki ogólne w ujęciu tradycyjnym i w skali makro dla KPL w kontekście określenia terytorialnego oraz fazy rozwoju, to wyglądają one następująco. Typowe formy takie jak puchary zdobione w strefie górnej części naczynia ze zdobnictwem typu 1,1E i 3,5E oraz np. flaszki z kryzą i zasobowe naczynia z plastycznym ornamentem, brak zdobienia w dolnej partii naczyń, pozwalają lokować generalnie materiał ceramiczny na grupę wschodnią i fazę wiórecką KPL.

Natomiast przesłanki bardziej szczegółowego podziału odniesiono do obszaru Kujaw, jako najlepiej rozpoznanego jeżeli chodzi o osadnictwo KPL i stosunkowo blisko sąsiadującego z terenem Pojezierza Starogardzkiego. W świetle ustaleń dotyczących cezur centralnokujawskiego rozwoju KPL (A. Kośko 1981, s. 49 L. Czerniak, A. Kośko 1993 s. 113-114), poczyniono następujące wnioski dotyczące ceramiki z osady w Barłożnie. Biorąc w pierwszym rzędzie pod uwagę duży udział zygzaka odciskanego w zdobnictwie oraz rozbudowane motywy słupków pionowych, należy uznać ją jako młodszą od fazy II z terenu Kujaw. Jednocześnie także brak zdobienia w strefie podkrawędnej wewnętrznej i na uchach pozwala uznać ceramikę z Barłożna za starszą od fazy IIIB. Konkludując należy uznać iż omawiany materiał najbardziej zbliżony jest do odpowiednika fazy IIIA z terenu Kujaw. Cechą charakterystyczną i mieszczącą się w tak przyjętym etapie rozwoju, jest także dominujący udział zdobnictwa odciskanego przy niewielkiej frekwencji innych technik zdobniczych.

VI. CHRONOLOGIA

Kwestia właściwego określenia wieku badanych stanowisk pradziejowych, jest zawsze trudna i skomplikowana oraz wymaga korelacji chronologii relatywnej z chronologią bezwzględną. W przypadku osady ze stan. nr 9 w Barłożnie, nie dysponuję niestety jeszcze datami C14, które będą dostępne przy opracowaniu końcowym, podsumowującym całość badań wykopaliskowych. Wobec zaistniałej sytuacji usytuowanie chronologiczne osady KPL zostało wstępnie ustalone w oparciu o cechy typologiczne ceramiki odniesione porównawczo do obszaru Kujaw. Analiza przedstawiona w rozdziale V.2.2. pozwoliła umieścić materiał ceramiczny w obrębie fazy IIIA w ramach periodyzacji konwencjonalnej dla Kujaw centralnych (A. Kosko 1981). Faza IIIA została odniesiona w stosunku do chronologii bezwzględnej i usytuowana w okresie między 3100 a 2800 B.C., oczywiście na obszarze Kujaw (A. Kośko 1981 s. 53). Biorąc pod uwagę uwarunkowania lokalne oraz określone różnice między terenem Pojezierza Starogardzkiego a wymienionym wyżej obszarem, można ostrożnie z dużym przybliżeniem

datować osadę w Barłóżnie na okres między 3000 a 2700 B.C co mogłoby szacunkowo, według dat skalibrowanych wyznaczać przedział czasowy między 3700 a 3400 B.C. Okres faktycznej długości istnienia osady nie jest możliwy do określenia na tym etapie analizy źródeł.

VII. WNIOSKI KOŃCOWE

Osada kultury pucharów lejkowatych odkryta na stan nr 9 w Barłóżnie, jest aktualnie największą i najlepiej rozpoznaną osadą tej kultury nie tylko na Pojezierzu Starogardzkim ale też na obszarze Pomorza Gdańskiego. Oprócz bezspornej wartości pozyskanych artefaktów a szczególnie ceramiki, wykopaliska dostarczyły niezwykle cennych danych z zakresu zabudowy osad KPL. Po raz pierwszy udało się w całości udokumentować ewidentne ślady długiego domostwa słupowego, nie tylko na Pomorzu ale także w ramach obszaru występowania KPL mieszczącego się w granicach dzisiejszej Polski. Obecność tego typu konstrukcji mieszkalnej potwierdza tezę, że ludność KPL była otwarta na wzorce pochodzące z innych kręgów kulturowych, w tym przypadku kultur naddunajskich. Tematyka poruszająca to zagadnienie była już wielokrotnie prezentowana (W. Chmielewski 1952, I. Hodder 1990, A. Kulczycka Leciejewiczowa 1993, R. Zych 2002), ale bardziej w relacji podobieństw między długimi domami społeczeństw naddunajskich a grobowcami megalitycznymi typu kujawskiego. Tutaj pojawia się więc nowa jakość w postaci powiązań między budowlami o przynajmniej teoretycznie, wspólnej funkcji określanej jako mieszkalna. Przeglądając krótko różne warianty konstrukcyjne długich domów kultur naddunajskich w kontekście porównawczym z omawianym domem z Barłóżna, można wysunąć kilka istotnych spostrzeżeń. Pod względem prostokątnego kształtu i wymiarów jest on najbardziej zbliżony do domostw kultury ceramiki wstęgowej rytej (KCWR), jednak różni się prostym dwunawowym podziałem wnętrza od ich czteronawowego wnętrza a ponadto kierunkiem dłuższej osi domu. Budowle KCWR usytuowane są wzdłuż osi N-S a dom z Barłóżna posiada oś W-E. Zbieżności z domostwami kultury późnej ceramiki wstęgowej (KPCW) a szczególnie kultury ceramiki wstęgowej klutej (KCWK), polegają na dwunawowym podziale wnętrza i niekiedy analogicznych wymiarach. Podobna jest także relacja między słupami rzędu środkowego a słupami tworzącymi ściany boczne. Można to zauważyć szczególnie na przykładzie wzmiankowanego wyżej domu KCWK z Tomic woj. dolnośląskie (J. Romanow 1977), który ma także prawie taką samą długość (ryc.8). Zasadnicza różnica polega na innym kształcie który jest trapezowaty i odrębnej orientacji ponieważ domostwa KCWK usytuowane były zawsze na osi N-S z lekkim odchyleniem na W i E. Natomiast długie domy kultury lendzielsko-polgarskiej (KLP) różniły się kształtem trapezowatym oraz słupami stawianymi w rowach fundamentowych. Zbieżności dotyczyły jedynie dwunawowego podziału wnętrza.

Reasumując przytoczone wnioski, można przyjąć, że forma długiego domostwa z Barłóżna stanowiła wynik nawarstwiania się różnych koncepcji architektonicznych w ramach długotrwałej tradycji budowy długich domów wśród społeczeństw naddunajskich. Oczywiście określony kanon konstrukcyjny domu wpływał z rozbudowanego

układu społecznego oraz nadbudowy ideologicznej tychże społeczeństw, które być może przejęła grupa ludności zamieszkująca osadę w Barłóżnie. Czy jednak stało się to bezpośrednio w wyniku styczności dwóch nurtów kulturowych lub też innych skomplikowanych procesów, zawierających się w treściach szeroko pojętej tradycji, trudno jest ostatecznie rozstrzygnąć. Zastanawiając się nad pierwszą możliwością, należy podkreślić tezę, iż najbliższe domostwu z Barłóżna w ujęciu ideowym i konstrukcyjnym są długie domy KCWK. Bardzo dobrym przykładem jest chociażby wspomniany wcześniej dom z Tomic (J. Romanow 1977). Biorąc pod uwagę konkretny, lokalny wymiar tego zjawiska, trzeba przypomnieć, że w promieniu kilku kilometrów od omawianej osady, natrafiono na dwie osady późnej kultury ceramiki wstęgowej – Barłóżno stan. 12 i 15. Na stanowisku 12 w Barłóżnie egzystowała ludność związana właśnie z lokalną odmianą schyłkowej fazy KCWK. Ewentualne długie domostwa mogą znajdować się poza przebadanym terenem osady. Idąc dalej – mniej lub bardziej teoretyczne jest do przyjęcia zazębianie się późnej lokalnej fazy KPCW z wczesną fazą KPL w rejonie Barłóżna lub na obszarze Pojezierza Starogardzkiego. Założenie to posiada rację bytu, tym bardziej, iż wymieniony proces jest uważany za realny na terenie Kujaw (L. Czerniak, A. Kosko 1993 s. 115-118). Więcej wyjaśnień w tej kwestii powinny wnieść daty C14 oraz analiza całości materiałów z badań osad neolitycznych w okolicy Barłóżna. Godzi się także przypomnieć, że na stanowisku nr 15 w Barłóżnie, odkryto 3 domostwa trapezowate wykorzystywane przez ludność z kręgu lendzielsko-polgarskiego, która wytworzyła tutaj lokalną specyficzną odmianę tej kultury, zbliżoną do kultury brzesko-kujawskiej. Wspomniane długie domostwa posiadają typową konstrukcję dla KLP – trapezowaty kształt i słupy umieszczane w rowach fundamentowych. Konstrukcyjnie różnią się one od domostwa z osady KPL, ale wzorce w zakresie budowy długich domów, mogły na drodze transformacji zostać przyjęte przez mieszkańców osady KPL. Nie można wykluczyć, że teoretycznie mogło dojść do kontaktów między mieszkańcami tych osiedli. Jeżeli nie odbyło się to drogą bezpośredniej styczności, to do przyjęcia jest sytuacja w której ludność KPL, osiedlając się zastała relikty budowli pozostawione przez wcześniej egzystujących osadników z kręgu kultur naddunajskich i przez naśladownictwo przejęła wzorce dotyczące budownictwa naziemnego.

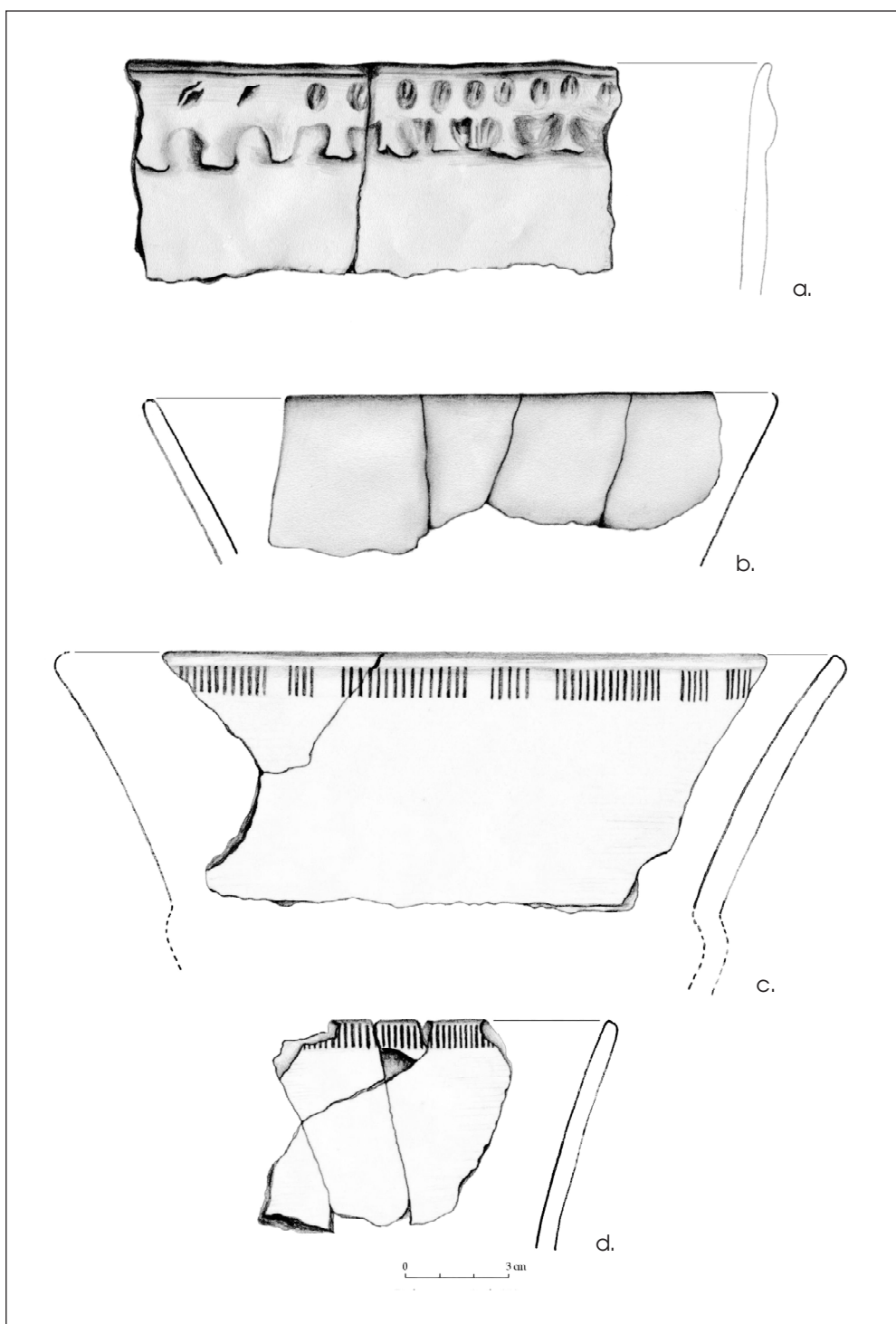
Kończąc podsumowanie należy podkreślić, że rejon okolic Barłóżna i szerzej gminy Skórcz i północnej części gminy Smętowo, już na tym etapie rozpoznania archeologicznego, należy uznać za obszar na którym doszło do powstania prężnego ośrodka osadnictwa wczesnoneolitycznego. Przemawia za tym wyjątkowo duża koncentracja rozbudowanych osiedli kultur naddunajskich i kultury pucharów lejkowatych, charakteryzujących się stabilną wielosezonową strukturą zabudowy.

Adres autora:

mgr Olgierd Felczak

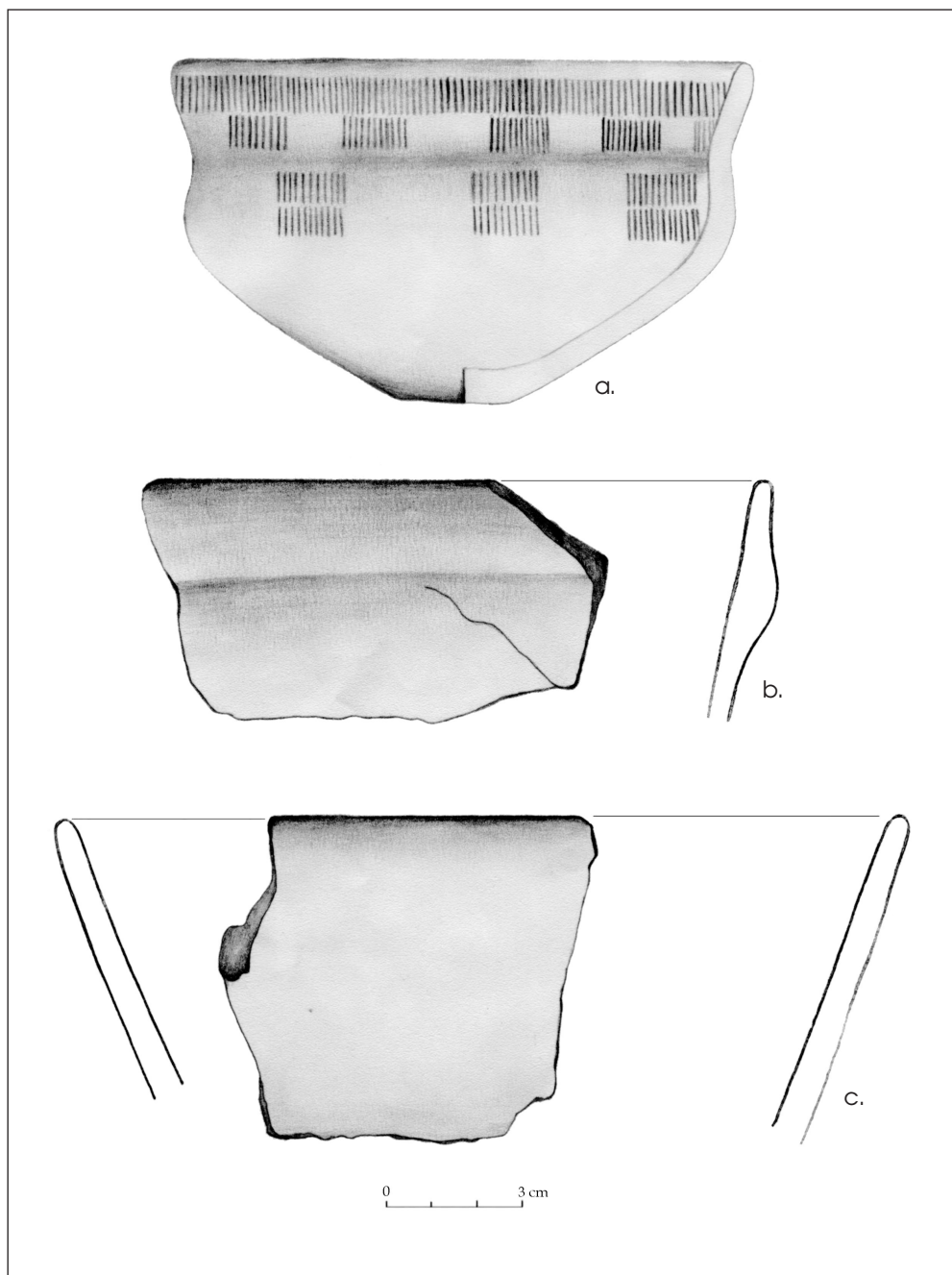
Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

ul. Mariacka 25/26, 80-958 Gdańsk

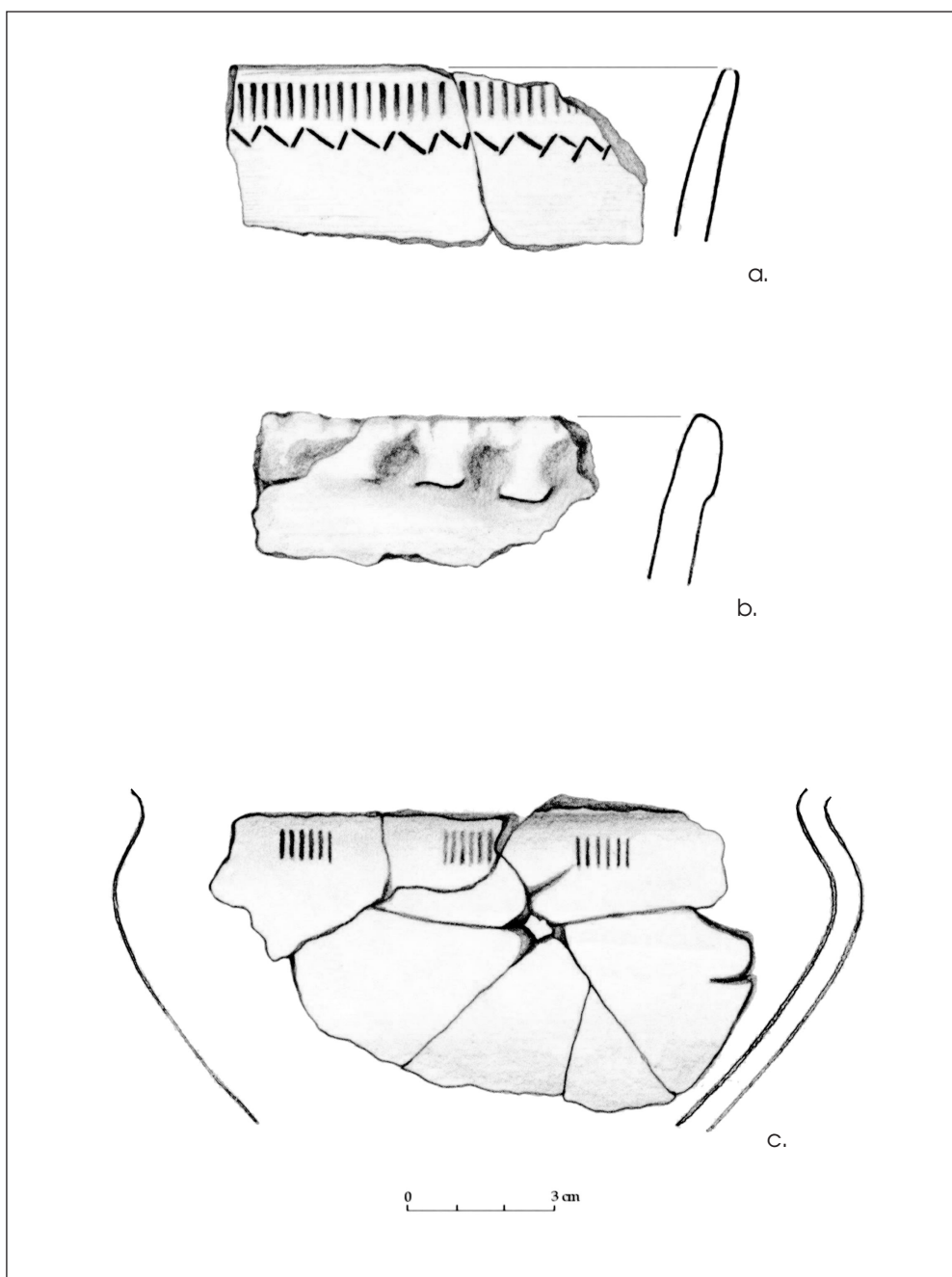
Tabl. I. Barłożno, stan. 9, ob. 212.

Pl. I. Barłożno, site 9, feature 212.

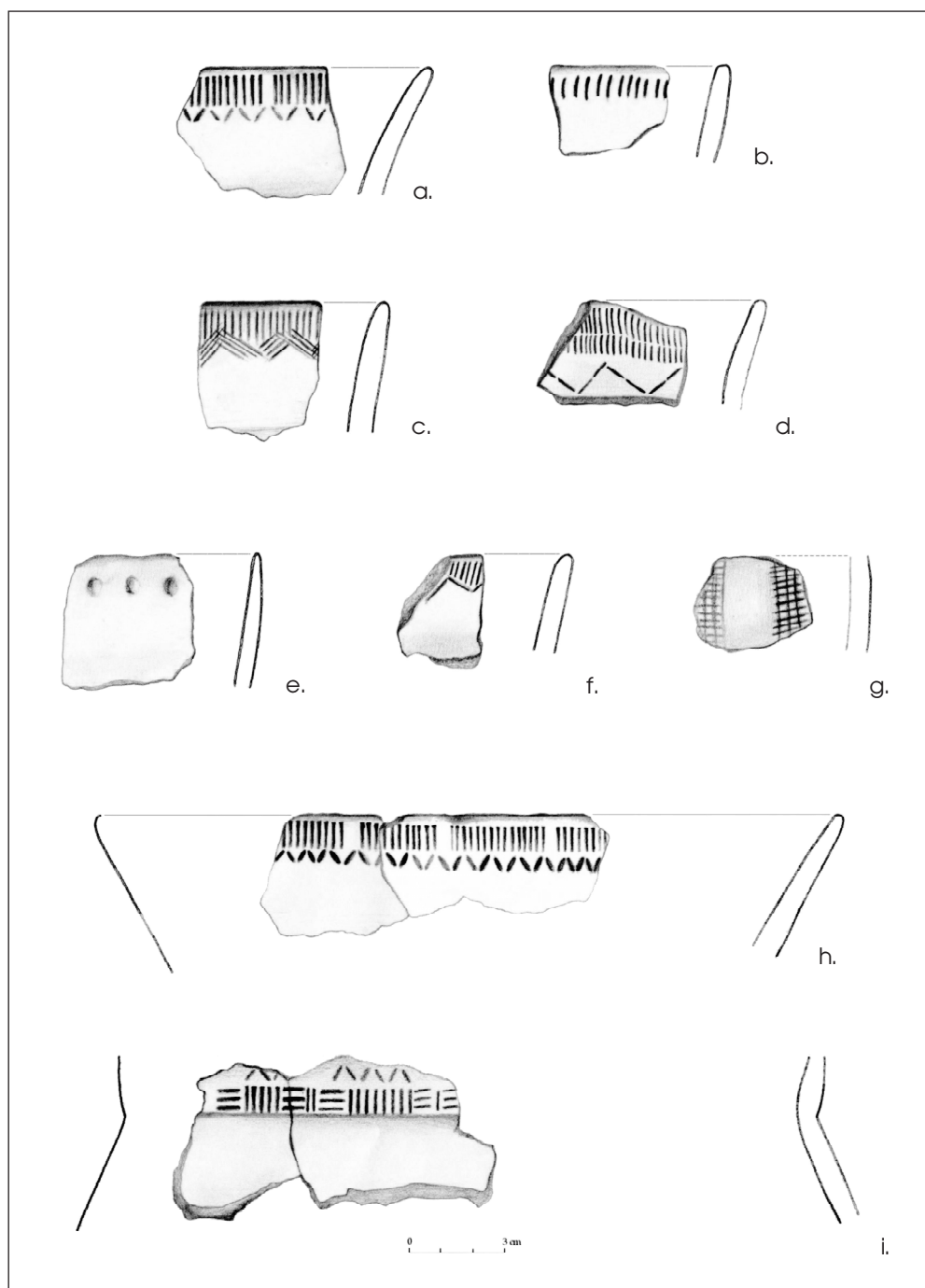
Tabl. II. *Barłożno, stan. 9, ob. 212.*

Pl. II. *Barłożno, site 9, feature 212.*

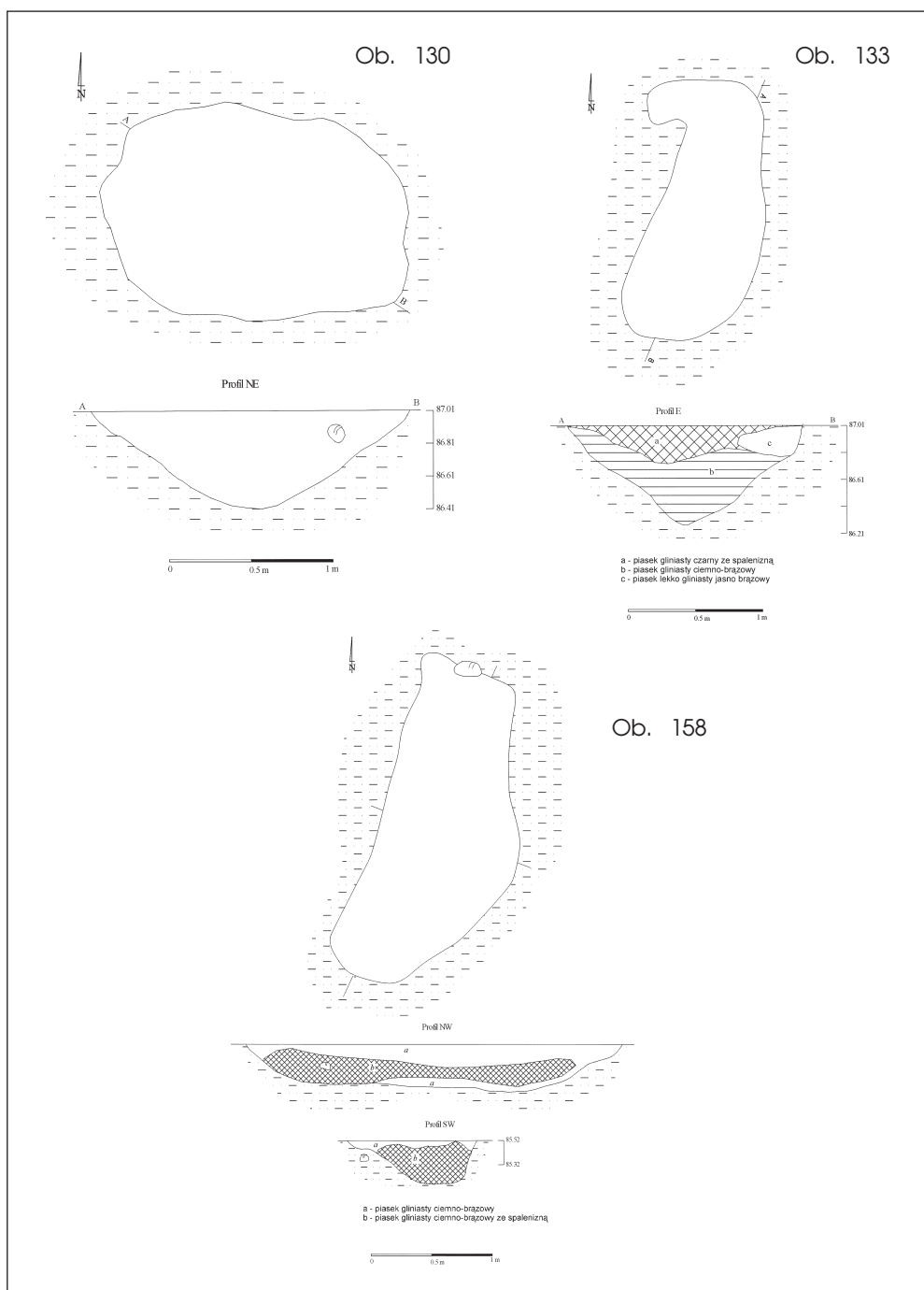
Tabl. III. *Barłożno, stan. 9, ob. 221.*

Pl. III. *Barłożno, site. 9, feature 221.*

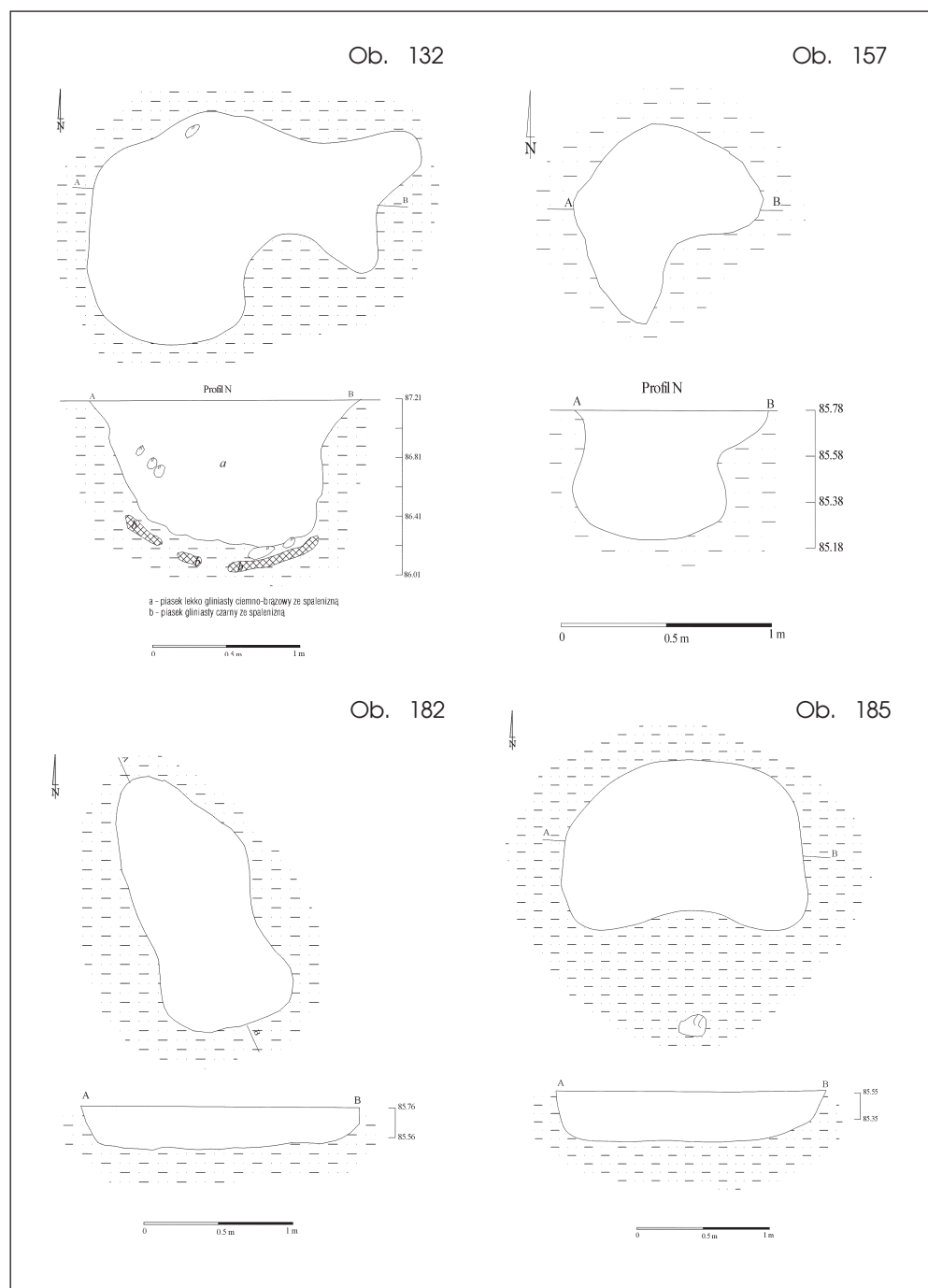
Tabl. IV. Barłożno, stan. 9. Warstwa kulturowa III, część S, ar P-6.

Pl. IV. Barłożno, site 9. Occupation layer III, S quarter, square P-6.

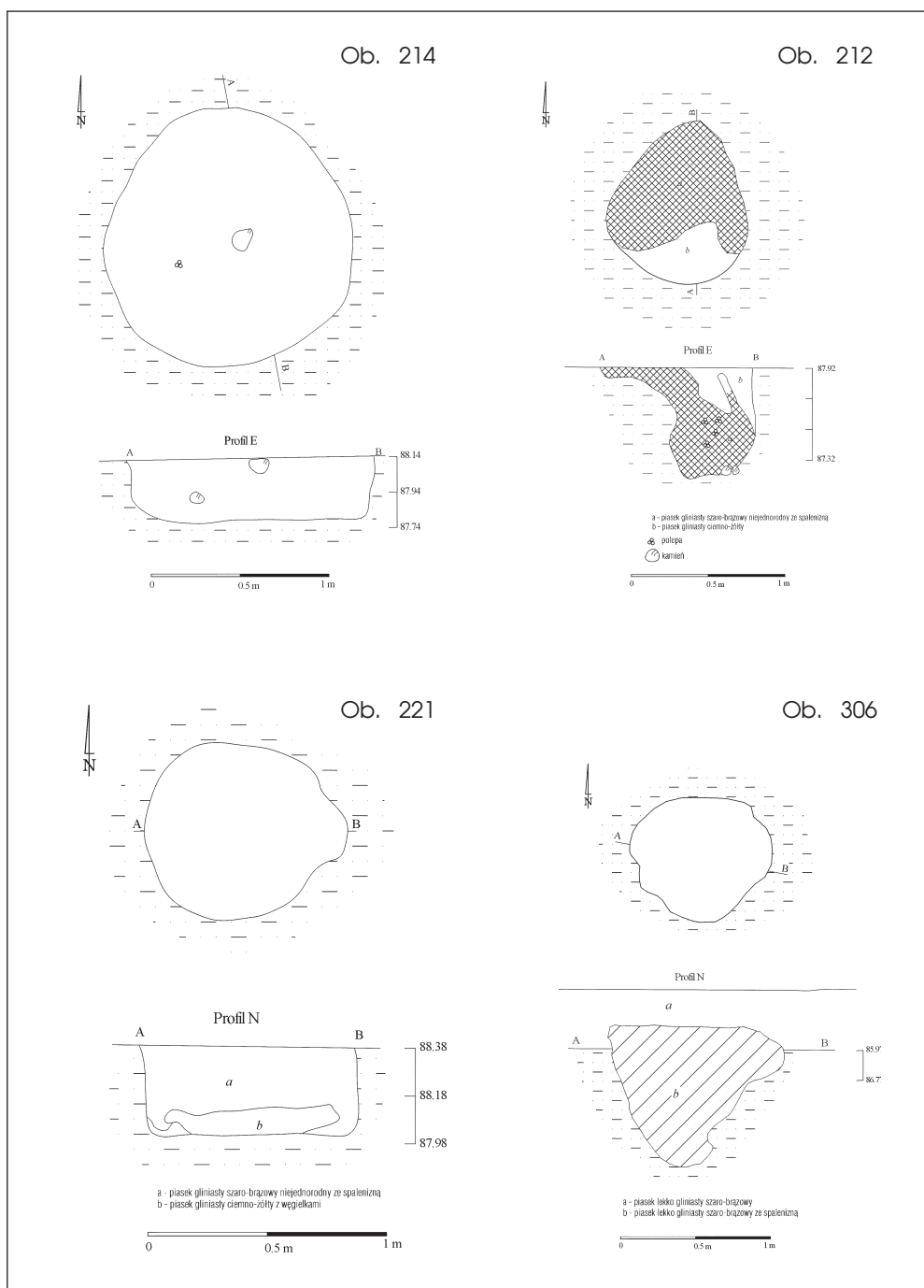
Tabl. V. Barłożno, st. 115 (A-1), ob. nr 130, 133, 158.

Pl. V. Barłożno, site 115 (A-1), features No. 130, 133, 158.

Tabl. VI. *Barłożno, st. 115 (A-1), ob. nr 132, 157, 182, 185.*

Pl. VI. *Barłożno, site 115 (A-1), features No. 132, 157, 182, 185.*

Tabl. VII. Barłożno, st. 115 (A-1), ob. nr 214, 212, 221, 306.

Pl. VII. Barłożno, site 115 (A-1), features No. 214, 212, 221, 306.

BIBLIOGRAFIA

Burchard B.

- 1977 *Wyniki badań wykopaliskowych na osadzie kultury pucharów lejkowatych na stan. 1 w Niedźwiedziu, gm. Słomniki, woj. Kraków w latach 1965-1973 „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 29, s. 59-82.*

Cofta-Broniewska A, Koško A.

- 1982 *Historia pierwotna społeczeństw Kujaw, Warszawa-Poznań.*

Czerniak L

- 1980 *Rozwój społeczeństw kultury późnej ceramiki wstęgowej na Kujawach, Poznań.*

Czerniak L, Koško A.

- 1980 *Zagadnienie efektywności poznawczej analizy chronologicznej ceramiki na podstawie cech technologicznych. Z problematyki badań nad „datowaniem technologicznym” ceramiki kultur neolitycznych w strefie Kujaw, „Archeologia Polski”, t. XXV, z. 2, s. 247-230.*
- 1993 *Z badań nad genezą rozwoju i systematyką kultury pucharów lejkowatych na Kujawach, Poznań*

Chmielewski W.

- 1952 *Zagadnienia grobowców kujawskich w świetle ostatnich badań, Łódź.*

Felczak O.

- 1984 *Zagadnienie neolityzacji Pomorza Gdańskiego w aspekcie nowych odkryć archeologicznych między Wierzycą a Wisłą [w:] IX Sesja Pomorzoznawcza, Gdańsk, 22-23 III, Gdańsk 1984 s. 10-19.*
- 1987 *Stanowisko kultury ceramiki wstęgowej rytej w Brodach Pomorskich woj. gdańskie, „Wiadomości Archeologiczne”, t. XLVIII, z. 1, Warszawa.*
- 1998 *Problem najstarszego osadnictwa neolitycznego w rejonie Jeziora Rokickiego „Pomorania Antiqua”, t. XVII, Gdańsk, s. 9-29.*

Hodder I.

- 1990 *The Domestication of Europe. Structure and Contingency in Neolithic Societies, Oxford.*
- 1994 *Czytanie przeszłości, Poznań.*

Jankowska D.

- 1990 *Spoleczności strefy południowo-zachodniobałtyckiej w dobie neolityzacji, Poznań.*

Jążdżewski K.

- 1936 *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce zachodniej i środkowej, Poznań.*

Koško A.

- 1981 *Udział południowo-wschodnio-europejskich wzorców kulturowych w rozwoju niżowych społeczeństw kultury pucharów lejkowatych, Poznań.*
- 1988 *Osady kultury pucharów lejkowatych w Inowrocławiu-Mątwach, woj. Bydgoszcz, stan. 1.*

Krzak Z.

- 1994 *Megalithy Europy, Warszawa.*

Kulczycka-Leciejewiczowa A.

- 1993 *Osadnictwo neolityczne w Polsce południowo – zachodniej, Wrocław.*
- 1997 *Strachów, osiedla neolitycznych rolników na Śląsku, Wrocław.*
- 2002a *Zawarża, osiedle neolityczne w południowopolskiej strefie lessowej, Wrocław.*
- 2002b *Kilka uwag o budownictwie ludności kultury pucharów lejkowatych, [w:] Budownictwo i budowniczowie w przeszłości, Łódź.*

- Lech J.
1990 *O rewolucji neolitycznej i krzemieniarstwie. Część II. Wokół neolityzacji dorzecza Wisły i Odry*, „Archeologia Polski”, t. XXXIV s. 55-120.
- Pleinerowa I.
1990 *Dva eneolitické dlouhé domy z Brezna. Pamiatky Archeologicke*, číslo 2, s. 255-274.
- Romanow J.
1977 *Trapezowate budowle naziemne ludności kultury ceramiki wstęgowej klutej na Dolnym Śląsku*, „Silesia Antiqua”, t. 19, s. 27-54.
- Wierzbicki J.
1995 *Wstępne wyniki badań wykopaliskowych osiedli ludności kultury pucharów lejkowatych na stanowisku Poganice 4 (strefy 2 i 5), gm. Potęgowo, woj. śląskie*, „Folia Praehistorica Posnaniensia” t. 8, s. 45-72.
- Wiślański T.
1969 *Podstawy gospodarcze plemion neolitycznych w Polsce północno-zachodniej*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969.
1979 *Kształtowanie się miejscowych kultur rolniczo-hodowlanych. Plemiona kultury pucharów lejkowatych*, [w:] *Prahistoria ziem polskich, cz. II - Neolit*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1979, s. 165-255.
- Zych R.
2002 *Wielkie domostwa i grobowce typu kujawskiego w kulturze symbolicznej neolitu na ziemiach polskich*, Rzeszów.

OLGIERD FELCZAK

**POST-BUILT HOUSES AT A FUNNEL BEAKER CULTURE
SETTLEMENT AT SITE 9 IN BARŁOŻNO, SKÓRCZ COMMUNE
PRELIMINARY EXCAVATION REPORT**

SUMMARY

Site 9 at Barłóżno, Skórcz Commune, lies in the south-central region of the Starogard Lakeland (*Pojezierze Starogardzkie*), 1000 m to the north-east of the village of Barłóżno, between the 52nd and 53rd kilometre of the proposed A1 motorway. The site occupies an extensive, flat-topped moraine hill which dominates the local landscape. Excavations were carried out between June 2000 and December 2002 with breaks during the winter and early spring.

An open-plan excavation encompassing approximately 55 000 m² enabled a very significant proportion of the site to be investigated. Two fundamental chronological horizons were identified, namely a Funnel Beaker (TRB) culture settlement (which is the subject of this report) and a settlement dated to the La Tène period — probably representing the terminal phase of the Pomeranian culture.

The primary aim of this preliminary report is to present the most notable findings relating to the built features of the Barłóżno TRB settlement, in particular the above-ground structures. A brief outline of the artefacts recovered from excavation is given, with special attention being paid to pottery, based on a sample of the most representative ceramic materials.

The settlement's chronology was determined through analysis of the most characteristic technological and decorative features of the site's pottery. In the absence of any C14 dates, the chronological position of the TRB settlement was initially established on the strength of a comparative study of the typological features of pottery vessels with ceramics from the Kuiavia region. Based on the analysis presented in section V.2.2. the pottery was dated to phase IIIA of the conventional periodic divisions established for Central Kuiavia (Koško 1981). Phase IIIA was then related to an absolute chronology and thus dated to a period between 3100 and 2800 BC, naturally within the Kuiavia region (Koško 1981, 53). Taking into account local conditions and differences in terrain between the Starogard Lakeland and the aforementioned region, a tentative date for the Barłóżno settlement can be put forward at around 3000–2700 BC, which gives a calibrated date of 3700–3400 BC.

It has to be emphasized that the TRB settlement at site 9 is among the largest and most comprehensively examined settlements of this culture in the Gdańsk Pomerania

region. It is of particular research value as it has provided a wealth of significant evidence relating to the structure and nature of the built environment at this type of Neolithic habitation site. This came in the form of well-preserved above-ground buildings which were revealed in the middle of the settlement site, covering an area of some 2500 m². The complex of buildings comprised one post-built longhouse (house No. 2) and two smaller post-built houses. House No. 2 stood around 10 m north of house No. 1 and approximately 20 m south-southeast of house No. 3. House No. 2, referred to hereafter as the longhouse, is an extremely rare building among TRB culture societies, in contrast to those communities emanating from the Danube region, where this size and type of building was very much the norm. To-date only one house of this kind has been discovered in Poland — in Niedźwiedz, in the Krakowskie Voivodship. The presence of a post-built longhouse at site 9 in Barłożno confirms the theory that TRB culture societies were open to influences from other cultural spheres, in this case from the Danube region. A preliminary analysis of the house's construction indicates that the closest analogies to it can be found among the longhouses of the Stroke-Ornamented Pottery culture.

Bearing in mind the very local scale of this phenomenon, it is worth remembering that two late Linear Pottery culture settlements (Barłożno sites 12 and 15) were also found within a radius of several kilometres from site 9. Site 12 in Barłożno was inhabited by a community associated with a local variation of the late phase of the Stroke-Ornamented Pottery culture. Any longhouses that may have been present at this settlement might lie beyond the area excavated. Furthermore, it is also theoretically possible to assume that there was some overlap in the Barłożno region, or in the Starogard Lake-land area, between the local phase of the late Linear Pottery culture and the early phase of the TRB culture. A clearer picture of this situation would be gained through C14 dating and from a comprehensive analysis of the materials recovered from the Neolithic settlements in and around Barłożno. Excavations at site 15 in Barłożno revealed three trapezoidal houses built by a society deriving from the Lengyel-Polgar cultural sphere, which developed into a local variant similar to the Brzesko-Kuiavian culture. The aforementioned longhouses are typical in construction to those of the Lengyel-Polgar culture — they are trapezoidal in shape and the posts are set in foundation trenches. They differ in construction from houses from the TRB settlement, however the model for building longhouses may have been modified and adopted by the inhabitants of the TRB settlement. It cannot be precluded that there was some form of contact between the communities from these two settlements. Even if there was no direct contact it is possible that the TRB group who settled here found the remains of a previous settlement built by earlier inhabitants from the Danube cultural region and adopted their style of house construction.

In conclusion, it is clear, even at this stage of archaeological research, that the Barłożno, Skórcz and northern Smętowo regions witnessed the emergence of a thriving early Neolithic settlement centre. This is evidenced by the exceptionally large concentration of Danube and TRB culture settlements recorded in the area, characterised by solid, permanent houses.